

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om indfødsrets meddelelse.

(Lovforslaget (nr. 86) findes i tillæg A. sp. 1649; fremsættelsen i tidenden sp. 1676).

Lovforslaget sættes til forhandling.

Ingen bad om ordet.

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden: Jeg foreslår, at lovforslaget henvises til indfødsretsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Forespørgsel til landbrugsministeren af Chr. Thomsen, Poul Dalsager, Griibaum, Grete Hækkerup, Per Hækkerup, Risgaard Knudsen, Ivar Nørgaard, Buchart Petersen og Teichert:

„Hvilke oplysninger kan ministeren give om eventuelt påtænkte ændringer i landbrugslovgivningen?“

Ordføreren for forespørgerne (Chr. Thomsen): Jeg vil gerne motivere den forespørgsel, vi har stillet til landbrugsministeren, på den måde, at forholdet er, at landbokommissionen for længst er færdig med væsentlige dele af sit arbejde og helt færdig med den del, der vedrører loven om landbrugs-ejendomme. Krogstrupudvalget afgav sin betænkning for snart 1 år siden og gav derved sit bidrag til belysning af landbrugets økonomiske forhold. Statsministeren bebudede nye landbrugsstrukturlove i sin åbningstale, og dertil kommer, at loven om landbrugsejendomme skal til revision i dette folketingsår.

Vi er nu i december måned, og der er ingen forslag til nye strukturlove fremsat. Derfor begynder vi så småt at nære frygt for, at vi længere hen i samlingen kommer ud for et lille lovforslag, der ganske enkelt udskyder revisionen til næste folketingssamling. Jeg håber, ministeren kan bortvejre denne frygt.

Jeg tror ikke, at den letteste udvej, at udskyde revisionen af de forskellige strukturlove, vil være den rigtigste. Et erhverv, der som det danske landbrug er inde i en vældig strukturændring på næsten alle områder, har krav på at få at vide, hvad folketinget vil vedrørende den del af lovene, som kan kaldes strukturlove. Derfor afventer vi med spænding landbrugsministerens redegørelse for disse problemer.

Landbrugsministeren (Henry Christensen): Som på de fleste samfundsområder finder der også i landbrugserhvervet en betydelig udvikling og store omskiftelser sted i disse år. Ændrede tekniske, økonomiske og markedsmæssige vilkår er de væsentlige årsager hertil. I mange tilfælde vil det være påkrævet at følge denne udvikling op, også for så vidt angår de lovgivningsmæssige rammer. Dette er, som det fremgår af den åbningstale, som statsministeren på regeringens vegne holdt her i tinget den 6. oktober, og som det ærede medlem hr. Chr. Thomsen henviste til, også regeringens hensigt, og det vil derfor være naturligt at henvise til åbningstalen, hvori bebudes den lovgivning på landbrugsområdet, som regeringen tilsigter gennemført i indeværende folketingsår. Enkelte af de bebudede lovforslag er fremsat, og de øvrige vil blive fremsat, så snart forberedelsesarbejdet er gennemført.

Som baggrund for regeringens overvejelser i øvrigt vil jeg gerne på den givne foranledning fremhæve nogle træk i udviklingen. Gennem 1960'erne har landbruget gennemlevet adskillige meget dystre år. Afsætningsforholdene for og priserne på landbrugsprodukter har, dels som følge af det afgiftssystem, der blev opbygget i fællesmarkedet med Danmark udenfor, dels som følge af, at landbrugsvarerne aldrig er blevet omfattet af liberaliseringen inden for EFTA, været utilfredsstillende og de økonomiske vilkår yderst ringe. Det er derfor et imponerende resultat, når vi igennem disse år har kunnet fastholde en landbrugseksport af en størrelsesorden omkring 7 milliarder kr. eller nær dobbelt så meget som produktionen til forsyning af hjemmemarkedet. Det er fortsat en større eksportandel, end noget andet vesteuropæisk land, altså også Holland, har kunnet præstere. At denne eksport og dens valutaindtjening har haft afgørende betyd-

[Landbrugsministeren.]

ning for hele vor samfundsøkonomi, tror jeg de ærede forespørgere vil være enige med mig i.

Men produktionen og eksporten blev i adskillige år opnået under meget strenge arbejdsmæssige og økonomiske vilkår. Der bredte sig i lange perioder inden for erhvervet en stemning af megen håbløshed, og først i de sidste år har vi på ny kunnet notere lyspunkter, der sammen med troen på en ny europæisk markedsudvikling langsomt kan genskabe noget af den optimisme, som ethvert erhverv har brug for.

Landbrugets andel af den erhvervsaktive del af befolkningen er i disse år gået ned fra 13 pct. til 8-9 pct. Det problem, som jeg anser for at være det alvorligste for landbrugets fremtid, er nu den meget lille tilgang af unge. Mindre end 1.000 har i denne vinter søgt ophold på vore landbrugsskoler, og efter en statistik fra landboforeningerne er antallet af nyetablerede blot fra 1964 til 1969 faldet fra 2.600 til 1.400. Heraf var i 1964 2.200 under 40 år og i 1969 kun 1.100.

Antallet af landbrugsejendomme er — det skal jeg i øvrigt vende tilbage til om lidt — formindsket med 56.000 eller ca. 28 pct. siden 1960, således at den gennemsnitlige ejendomsstørrelse er vokset fra 15,8 ha i 1960 til 20-21 ha nu.

Ved sidste tælling fandtes der i alt godt 34.000 landbrugsmedhjælpere, svarende til ca. 27 pct. af antallet i 1960 og ca. 16 pct. af antallet i 1950. Det er altså en meget betragtelig nedgang, der her har fundet sted, og foruden den egentlige afvandring fra landbruget er det også et karakteristisk træk i udviklingen, at et stadig større antal landmænd tager arbejde uden for deres bedrift. Men til trods for dette enorme fald i den direkte beskæftigelse i landbruget har produktion og eksport som nævnt stadig stort set kunnet opretholdes i kraft af den stærke mekanisering og rationalisering. Takket været denne stadig større effektivitet, som disse tal derfor er udtryk for, er landbruget fortsat i stand til at aflevere sine produkter til det øvrige samfund til priser, der er lavere end dem, landbrugsprodukter afleveres til i noget andet vesteuropæisk samfund.

Man kan spørge om, i hvilket omfang de bestående landbrugsordninger har påvirket

strukturudviklingen — det har jo været stærkt diskuteret igennem årene. Det såkaldte Krogstrupudvalg, som det ærede medlem også nævnte, kom til det resultat, at ordningerne ikke har forsinket strukturudviklingen, idet det skønnede, at afvandringen fra erhvervet hidtil er foregået nogenlunde i det tempo, hvori det har været muligt at overføre arbejdskraften til andre erhverv. Da disse ordninger imidlertid først skal optages til revision i næste folketingsår, skal jeg ikke gå nærmere ind på denne del af landbrugslovgivningen.

Jeg skal heller ikke gå ind på de omfattende ændringer af lovgivning og administration, der måske inden længe kan blive aktuelle, hvis eller når vi bliver medlem af det europæiske fællesmarked. Hvad vi i den mellemliggende periode må stræbe efter er i størst muligt omfang at bevare den animalske produktion.

Jeg har imidlertid forstået, at forespørgerne er særlig interesserede i at få oplysning om landbrugslovene og herunder navnlig om overvejelserne vedrørende sammenlægningsgrænsen. Det ærede medlem henviser til kommissionsbetænkningen. Enhver, der læser den, vil blive klar over — og det er vel i øvrigt ikke ukendt for nogen — at meningerne er meget stærkt delte. Det er de også inden for regeringspartierne, og det er de også inden for oppositionspartierne, i øvrigt også inden for det parti, der i dag har stillet forespørgslen.

Siden den nugældende lov om landbrugs-ejendomme blev gennemført i foråret 1967, hvorved den nuværende frie sammenlægningsgrænse fastsattes til 35 ha med mulighed for at gå op til 75 ha, hvor der ikke var et aktuelt behov for tillægsjord, har disse grænser altså på ny været gennemdrøftet i kommissionen. Flertallet kom her til det resultat, at de nævnte grænser burde erstattes af en enkelt arealgrænse på 100 ha, således at der altså ikke, ved afgørelse af om sammenlægning eller jordsupplering kan til-lades inden for denne grænse, skal tages hensyn til, om der er ønske om tillægsjord.

Landbrugstællingerne fra juli i år viste atter en nedgang i antallet af landbrugsejendomme op til 30 ha på 6.200 og en stigning i antallet af brug over 30 ha på 200, således at der nu er 140.200 bedrifter. Siden 1960 er antallet af bedrifter, som jeg nævnte før.

[Landbrugsministeren.]

mindsket med ca. 56.000 eller 28 pct. På øerne er antallet gået ned med ca. 25 pct., medens tilbagegangen i Jylland har været på 31.000 eller $\frac{1}{4}$. Den samlede nedgang på disse 56.000 bedrifter siden 1960 fremkommer som resultat af en stigning i antallet af landbrug på over 30 ha på knap 4.000, medens antallet af brug under 30 ha er mindsket med ca. 60.000.

Der kan ingen tvivl være om, at der fortsat må foregå en sammenlægning af landbrugsejendomme ikke blot af økonomiske grunde, men simpelt hen fordi der ikke er unge nok til at overtage de mange mindre brug. Jeg mener ikke, vi lovgivningsmæssigt skal tvinge en bestemt udvikling igennem. Derimod skal vi fortsat lægge vægt på selve jorden, der i dansk landbrugsudvikling har vist sin store styrke. En tilpasning er i øvrigt, som det fremgår af de nævnte tal på sammenlægninger, foregået med stor kraft, måske på trods af lovgivningens intentioner, men til gengæld formidlet af en klog og smidig administration i jordlovsudvalget, hvor mange forskellige synspunkter har kunnet samvirke herom.

De kommende overvejelser må dreje sig om den tilpasning af lovgivningen, som udviklingen nu nødvendiggør. Hvad der kan være tale om, er netop spørgsmål om friere rammer, men derimod ikke om en dirigeret udvikling. Med hensyn til diskussionen om større og mindre brug er jeg overbevist om, at fremtiden vil vise os en stigende specialisering i dansk landbrugsproduktion, at der stadig også vil være grundlag for mange mindre, men produktionsmæssigt udviklede brug, at vi uundgåeligt vil få færre selvstændige brug, men at billedet netop vil vise meget forskellige brugsstørrelses eksistensberettigelse. Dertil vil jeg gerne føje, at jeg vil lægge stærk vægt på, at de reformer, som vi i den kommende tid skal gennemføre i vor jordlovgivning, kan baseres på en bred tilslutning navnlig naturligvis blandt dem, der direkte er interesseret i landbrugslovene.

Nær tilknytning til spørgsmålet om selve

landbrugsloven og de muligheder, der i loven vil blive givet for ændringer i landbrugs-ejendommenes struktur, har hele spørgsmålet om statens finansiering af foranstaltninger, der har forbindelse hermed. Disse spørgsmål behandles for tiden i et udvalg under landbokommissionen. Udvalget, der også har en række andre opgaver, er ved at slutte sit arbejde, og landbokommissionen ventes nu snart indkaldt til et møde for at tage stilling til udvalgets beretning. Det er derfor for tidligt for mig at sige noget endeligt om disse spørgsmål, men jeg håber, der i løbet af dette folketingsår vil kunne fremsættes lovforslag bl. a. også om lånelovgivningen og måske også om ændringer i administrationen af den jordbrugsmæssige lovgivning.

Den væsentligste del af den nuværende lovgivning om finansiering af strukturforbedringer findes i statshusmandsloven, og tendensen er, som det vil være bekendt, i de senere år gået i retning af at koncentrere långivningen til formål, der vedrører supplerende af landbrug med jord og bygninger. Så vidt jeg har forstået, arbejder man i udvalget med en ret indgående forenkling af långivningen til disse formål og navnlig sådan, at man følger de senere års tendens op og lader långivningen være koncentreret om de egentlige strukturforbedrende formål.

Et vigtigt område er spørgsmålet om statens medvirken ved finansiering af bygningsinvesteringer inden for landbruget. Efter de gældende regler er der alene mulighed for at yde lån til byggeri i forbindelse med jordsupplering, men spørgsmålet er, om der burde være mulighed for fra statens side at yde støtte til byggeri, der finder sted uden samtidig jordsupplering. Regeringsudvalget vedrørende landbrugsordningerne, det udvalg, der i daglig tale kaldes Krogstrupudvalget, var inde på dette spørgsmål, men mente dengang ikke at kunne anbefale, at staten i almindelighed yder fordelagtig finansieringsbistand til bygningsinvesteringer, så længe der hersker usikkerhed om de fremtidige afsætningsvilkår. Det betænke-

[Landbrugsministeren.]

lige herved er naturligvis den risiko, der består for fejlinvesteringer, hvis der er muligheder for lån på gunstige vilkår. Spørgsmålet må imidlertid også nok ses i relation til Danmarks mulige indtræden i fællesmarkedet, og jeg tror, man er nødt til at undergive hele problematikken om statens støtte til bygningsinvesteringer en indgående overvejelse. Jeg går ud fra, at disse ting også vil blive bragt frem for landbokommissionen i det forestående møde, og jeg har ment, det var rigtigt at nævne det allerede nu, fordi det givetvis er et spørgsmål, som må have særlig interesse.

Et andet spørgsmål, som forventes forelagt for landbokommissionen, drejer sig om en revision af jordfordelingsloven. Den nugældende lov er fra 1955, og landbokommissionen har ment at måtte undersøge, om loven virker tilstrækkelig hensigtsmæssigt. Navnlig ved jordfordeling i forbindelse med store vejoplægninger kan der opstå problemer, som den nuværende lov ikke har mulighed for at klare tilfredsstillende. Om man når frem til at fremsætte lovforslag i denne samling på dette område, ved jeg endnu ikke, men der er også her problemer, der vedrører landbrugets struktur, og som trænger til afklaring. Jeg har nævnt disse overvejelser, der foregår i landbokommissionen, fordi de drejer sig om forhold, der har en stor indbyrdes sammenhæng.

Inden regering og folketing derfor skal tage stilling til enkelte sider af lovgivningen om den fremtidige landbrugsstruktur, må det være rigtigt, så vidt det er muligt, at søge afklaret flest mulige af de her nævnte andre forhold. Jeg er derfor også overbevist om, at forespørgerne vil være enige med mig i, at det ud fra saglige synspunkter er rigtigt at afvente denne afklaring som forudsætning for de mere konkretiserede lovforslag. Og så tror og håber jeg, at den debat her i tinget, som forespørgerne har tilskyndet til, allerede nu kan blive et nyttigt indslag, som kan have betydning for den forestående afslutning af arbejdet i kommissionen og også for den diskussion og overvejelse, som må foregå såvel i regeringen som i de enkelte partier.

Ordføreren for forespørgerne (Chr. Thomsen): Jeg vil da gerne takke landbrugsmini-

steren for hans redegørelse, selv om den var noget henholdende. Det forekom mig i øvrigt, at der i redegørelsen var visse sætninger i visse afsnit, som jeg faktisk kunne nikke til som gamle bekendte; det var selvfølgelig i den bedste del af redegørelsen, de fandtes.

Jeg har ved en tidligere lejlighed, hvor vi diskuterede landbrugsproblemerne, sagt, at den tid var forbi, hvor man kunne vedtage landbrugslovgivning, der skulle gælde over et langt åremål, og at det på grund af den udvikling, der sker inden for landbruget, vil være nødvendigt, at man mindst hvert 5. år tager landbrugslovene, strukturlovene, op til revision for her i folketinget at foretage en vurdering af, om lovgivningen og den udvikling, der i mellemtiden er foregået i erhvervslivet, i virkeligheden er fulgtes ad. Jeg tror, vi er nået til det tidspunkt, hvor det vil være rigtigt at foretage en sådan vurdering af, hvorvidt den gældende lovgivning og erhvervsudviklingen i virkeligheden følges ad.

Vi har i øjeblikket en afgang på 7.000 landbrug om året, det er de statistiske tal. Hvis man tog de virkelige tal, var de meget større, for der er i virkeligheden en lang række landmænd, som arbejder som industriarbejdere, men hvis ejendomme stadig væk er noteret som landbrug, selv om jorden for længst er lejet ud til naboen.

Jeg har sagt adskillige gange, at jeg finder, at tallet 7.000 pr. år er et fornuftigt tal, og ingen bør tilstræbe en hurtigere afvanding, for så opstår der en lang række sideproblemer, som det er svært at blive herre over. Jeg er bare ikke sikker på, at vi skal regne med, at tallet holder fremover. Hvis man tager det antal unge, der er på landbrugsskolerne i dag, svarer det kun til ca. 40.000 landbrug, og når man i dag har 140.000, tror jeg, man må regne med, at der på et eller andet tidspunkt kan ske en eksplosion på grund af mangel på unge. Det er derfor nok rigtigt, vi foretager en vurdering af, hvad vi vil gøre i dag. Men jeg ønsker ikke, at udviklingen på nogen måde fra statens side skal påvirkes i retning af en hurtigere afgang, jeg er bare klar over, at udviklingen i nogen grad vil være afhængig af de unge, som får en landbrugsuddannelse. Vi må regne med, at den tid, hvor unge menesker, der ingen uddannelse har fået inden

[Chr. Thomsen.]

for landbruget, kan overtage en landbrugs-ejendom og drive den rentabelt, er forbi. Kun de, der har fået en virkelig uddannelse inden for landbruget, vil have en chance for at klare sig fremover i den hårde konkurrence.

Jeg tror, det er nødvendigt, at vi i dag prøver at tage alle problemerne op for at fastholde den sidste rest af unge ved landbruget. Hvis man skal fastholde disse unge mennesker, er det nødvendigt, at de ved, hvilken målsætning man har for dansk landbrug, om man tilstræber i de næste 10, 20, 25 år at bevare dansk landbrug som et eksporterhverv, om den udvikling med hensyn til størrelsen af landbrugsejendommene, som man ønsker, svarer til det, som de unge i virkeligheden ønsker, og det, som den moderne, tekniske tidsalder kræver. Der er behov for, at de unge får besked om disse ting.

Landbrugsministeren sagde ikke meget om landbrugsstøtten, og det har jeg heller ikke tænkt mig at gøre. Vi står jo ikke foran en fornyelse af disse love, og det vil vel også være naturligt at tage et vist hensyn til de forhandlinger, der finder sted i øjeblikket omkring fællesmarkedet. Indtræder vi i fællesmarkedet, vil hovedparten af vore støtte-love ganske enkelt falde væk. Krogstrupudvalget har i øvrigt også stort set sagt god for de principper, der er nedfældet i støttelovgivningen. Hvis vi derimod ikke kommer i fællesmarkedet, vil det da være naturligt, at vi her i folketinget på et eller andet tidspunkt tager støttelovene op til en principdebat for måske at prøve at lægge dem over på en lidt anden bøv end hidindtil. Men da disse love ikke er udløbet på nuværende tidspunkt, og forhandlingerne finder sted inden for fællesmarkedet, tror jeg, det vil være rigtigst at vente med at tage en debat herom.

Landbrugsministeren ønsker ikke, at lovgivningen skal tvinge en bestemt udvikling igennem. Det har jeg heller aldrig ønsket. Jeg har haft lejlighed til at besøge en række lande, hvor man fra statens side, både har fastsat brugsstørrelser og statsdirigeret deres produktion. Det har alt sammen set vældig pænt ud på papiret, der har bare været den kedelige fejl ved det, at det ikke fungerede og ingen af disse lande har kunnet

få det til at fungere på tilfredsstillende måde, før de gav hver enkelt bedrift fri ret over sit produktionsapparat. Efterhånden som de forstår det og gør det, kan de i og for sig blive ganske farlige som konkurrenter.

Jeg skal prøve at sige det så klart, at det ikke kan misforstås, og således at der ikke senere kan danne sig nogen myte om socialdemokratiets stilling til et samfundsdirigeret landbrug. Vi er inde i en udvikling, hvor landbrug og industri smelter mere og mere sammen. Vi er for længst kommet til det tidspunkt, hvor flere her i landet arbejder indirekte inden for landbruget end direkte. Jeg tror ikke, det behøver at berøre det, som blev nævnt før, fællesejet. Hvis dansk landbrug forstår samarbejdets kunst og fællesejets betydning inden for produktudviklingen, inden for forskningen, inden for forædlingsleddene, indkøbsleddene, salgsleddene, hvis man tager alle de moderne metoder i brug, som den moderne tekniske udvikling giver os, vil der ikke være noget i vejen for, at det første led i landbrugsproduktionen, selve landbrugsejendommene, kan hvile på selveje, som de gør nu. Hvordan ejerforholdet vil være inden for dansk landbrug om 10 eller 20 år, når vi har et langt lavere antal, tror jeg ikke nogen kan sige i dag, og jeg vover ikke at spå om, hvordan ejerforholdet vil være til den tid. Men kombinationen af frie landbrug af alle mulige arter, som vi har det i dag, og så et moderne forædlings-, forsknings- og salgsled er udmærket, den er der intet i vejen med. Og vi ønsker slet ikke at dirigere landbruget i en bestemt retning. Jeg tror, som det blev sagt fra ministerens side, at danske landbrug i høj grad bliver specialbrug; de bliver i alle tilfælde brug af meget varierende størrelse. Vi ønsker ikke at komme nogen til livs. Hvis nogle med små ejendomme ønsker at fortsætte med at drive dem, skal de have lov til det. Hvis nogle ønsker at købe mindre ejendomme, skal de også have lov til det. Jeg tror i øvrigt slet ikke, at det, at man får en højere arealgrænse, betyder, at alle landbrugene så får den størrelse.

Det, vi ønsker, er at enkelte landbrugsbedrifter får større mulighed for at udnytte de tekniske muligheder, vi har i dag, og som kommer fremover, uden at man fra statens og lovgivningsmagtens side lægger hindringer i vejen for den naturlige udvikling i de

[Chr. Thomsen.]

kommende år. Jeg vil gerne sige til landbrugsministeren, at det er lige nøjagtigt det stik modsatte af fra samfundets side at ville dirigere landbruget i en bestemt retning.

Vi har ønsket en højere sammenlægningsgrænse; flertallet i landbokommissionen har nævnt op til 100 ha. Jeg tog i landbokommissionen forbehold over for en bestemt arealgrænse — jeg kan jo lige så godt sige det selv med det samme, ellers er der en af de efterfølgende ordførere, der gør det — fordi jeg af gammel og bitter erfaring ved, at det er rart at have lidt bevægelsesfrihed, når det drejer sig om grænser. Bortset fra det, er det for socialdemokratiet ikke noget helligt, om det bliver 90 eller 100 eller noget andet. Der er derimod noget andet, vi gerne vil drage ind i diskussionen om sammenlægningsgrænser, og det er hensynet til jordens bonitet. Det er jo ikke det samme at tage 100 ha god jord på Lolland-Falster og mange steder i Jylland at tage 100 ha af den dårligste jord. Derfor vil det være rigtigt, når man taler sammenlægningsgrænser, også at tale om, hvilken jordkvalitet det drejer sig om.

Socialdemokratiet kan også godkende og medvirke til det, der er foreslået i landbokommissionen om friere adgang til at lade særlig dårlig jord overgå til andet formål, f. eks. beplantning. Det finder vi naturligt, sådan som udviklingen former sig.

Jeg vil gerne drage en anden ting frem, nemlig spørgsmålet om den del af jorden, der kan bruges til rekreative formål. Nu ved jeg godt, at man i et andet udvalg og også andetsteds på grund af eventuel indtræden i fællesmarkedet arbejder med problemerne om den del af den danske jord, der kan bruges til rekreative formål, idet man forventer et betydeligt pres herpå. Hvis vi kommer i fællesmarkedet og der kommer et sådant pres på rekreativ jord, vil jeg tro, at det først og fremmest bliver langs vestkysten, langs Lolland-Falsters kyster og på vore små øer som helhed.

Man burde nok tage op til diskussion, om man egentlig ikke skulle følge det princip, som er anvendt ved Vestskoven, nemlig købsprincippet. Man burde nok i langt højere grad, end man har gjort tidligere, gå ind for køb af jord. Jeg har erfaring for, at det ret ofte er sådan, at når man køber på

det rigtige tidspunkt, er der i virkeligheden ikke større pengemæssig forskel på at købe og frede jorden. Derfor burde man i højere grad følge den allersikreste metode til at beskytte og at fastholde den jord, som man mener at have brug for til rekreative forhold: ganske enkelt at købe den. Man kunne f. eks. lade klitdirektoratet tage sig af vestkysten; plantørerne ved som regel besked, når der er jord og plantagearealer til salg. Andre steder kunne det være formålstjenligt at bruge statsskovvæsenet og atter andre steder måske jordlovsudvalget. Det er mig i og for sig ret underordnet, hvilket af de tre væsener man bruger til at opkøbe det. Men jeg vil altså gerne med hensyn til den jord, som man mener at have brug for til rekreative formål, rejse det spørgsmål her, da sagen jo henhører under landbrugsministeren, om man ikke burde bruge den måske ikke i øjeblikket, men på længere sigt billigste vej, at man simpelt hen fra statens side købte op.

Der er et andet problem, som vi ikke har følt særlig stort her i Danmark indtil nu, men som man i en række vestlige lande har taget op, fordi problemet dér har været større. Her i landet har det været sådan, at trods det, at vi har haft en afgang på 7.000 landbrugsejendomme om året, har det sådan set kunnet foregå på en god måde. Der har i og for sig ikke været nogen større vanskeligheder. Men hvis sammenlægning på et eller andet tidspunkt tager fart, vil det nok være rigtigt at drøfte problemet, som man har gjort det i Holland, i Frankrig og alle andre steder. Man må da drøfte, hvad man fra samfundets side kan gøre for midlertidigt, over en jordbank eller en jordfond, hvilket navn man nu vil give den, at købe jord op, som ikke nu, men måske senere kan sammenlægges fornuftigt med naboejendomme. Jeg mener altså ikke, man skal beholde den. Man skal midlertidigt leje den ud og så på en senere tid afhænde den til fornuftig sammenlægning. Det er i alle tilfælde problemer, som vi er villige til at drøfte, efterhånden som de opstår.

Vi er også i socialdemokratiet enige i, at beliggenhedskravene skal fastholdes. Jeg vil gerne sige det herfra, fordi der jo ude omkring en gang imellem kommer en del kritik af, at man ikke kan få lov at sammenlægge to ejendomme, så man slipper for at

[Chr. Thomsen.]

køre et stykke hen ad hovedvej eller offentlig vej. Det er noget væsentligt, når vi nu går ind i en sammenlægningsproces, at den finder sted på den rigtige måde. De krav, man stiller på det punkt i øjeblikket, er vi villige til fortsat at støtte, for at man ikke på en senere tid skal komme i den situation, at staten skal til at bruge en masse penge til en ny jordfordeling. Derimod vil det nok være rigtigt, at jordfordelingsloven i forbindelse med de mange nye motorveje og hovedveje, der laves, tages op til revision. Den er ikke tidssvarende, alene af den grund; at det mange gange tager alt for lang tid at få en sag gennemført. Jeg skal ikke herfra kunne udtale mig om, på hvilken måde den skal ændres; men jeg tror, det står klart for enhver, at administrationen af jordfordelingsloven er tung. Jeg erkender dog, at her måske er et område, hvor det er rigtigt at vente og se, hvad der kommer fra landbokommissionen.

Landbrugsministeren sagde, at det ville være rigtigt at afvente, at landbokommissionen gjorde en lang række andre ting færdige, fordi der er en vis sammenhæng imellem en lang række love. Jeg erkender, at der er en sådan sammenhæng. Men det er da rigtigt, at loven om landbrugsejendomme er hovedloven, og hvad den angår, har landbokommissionen for så vidt talt. Derfor er der intet som helst unaturligt i, at vi nu tager hovedloven op til revision, gennemdrøfter og ændrer den. Så vil det være naturligt ligesom at fylde rammerne ud for de andre love senere. At alle lovene skulle vente, indtil landbokommissionen er totalt færdig, kan ikke være saglig rigtigt, og jeg henstiller til landbrugsministeren, at man går i gang med i denne samling at få den del af lovene færdig, som kan gøres færdig.

Niels Ravn: Jeg vil gerne begynde med at takke landbrugsministeren for den afgivne redegørelse, som jeg er helt enig i. Jeg forstod, at det samme var tilfældet for hr. Chr. Thomsens vedkommende, og det er da meget at kunne notere det i en sådan debat.

Jeg må ellers sige, at jeg har været meget spændt på denne debat, for jeg har ikke rigtig kunnet finde ud af, hvad der egentlig var socialdemokratiets hensigt med forespørgslen. Jeg har fulgt lidt med i hr. Risgaard

Knudsens foredragsturné ud over landet, og jeg havde derfor egentlig ventet, at det var en voldsom og rigoristisk udvikling, man nu ønskede fremmet. Men så hørte jeg hr. Chr. Thomsen her i dag stå op og sige, at den udvikling, vi havde været inde i med nedlægning af 7.000 brug pr. år osv., fandt han i og for sig var det yderligste af det rimelige, og det er jeg sådan set ikke uenig i. Hr. Chr. Thomsen ønsker altså ikke udviklingen yderligere forceret på det område. Han finder, at som det er foregået under den gældende lovgivning, er han egentlig tilfreds. Så står jeg endnu mere uforstående over for, hvorfor vi egentlig skal have denne debat. Men det skal ikke afholde mig fra på det konservative folkepartis vegne at fremsætte nogle bemærkninger om vort syn på landbrugets øjeblikkelige situation og den lovgivning, som vi mener er påkrævet.

Jeg vil først sige, at jeg er helt enig med landbrugsministeren i, at der igennem 1960erne har været megen pessimisme i landbrugskredse, og det er jo forståeligt, når man har fulgt med i den udvikling, landbruget har gennemlevet. Ved indgangen til denne periode lå landmanden indkomstmæssigt set i forhold til andre befolkningsgrupper ikke særlig højt, men han var dog fortsat omtrent på højde med den faglærte arbejders årsindkomst. Igennem 1960erne har man imidlertid i landbruget måttet konstatere stadig faldende indkomster i forhold til de øvrige befolkningsgrupper, således at man ved udgangen af perioden endog var kommet ned under den ufaglærte arbejders indkomstniveau. Det er klart, at en sådan udvikling kun kan give anledning til pessimisme, og det er vel det, der har bl. a. medvirket til den store afvandring både fra bedrifterne og fra medhjælperstaben, som vi desværre har oplevet i denne periode. Landbrugsministeren nævnte nogle tal herfor, som jeg ikke skal gentage.

Når det er gået sådan, vil jeg gerne sige her i dag, er vi, der i denne periode har haft den opgave at skulle tale landbrugets sag, måske ikke er helt uden skyld. Vi har i denne periode søgt at afbøde de vanskelige forhold gennem støtteforanstaltninger, og det har naturligt medført, at vi har måttet male situationen i de sorte farver, som nu engang var på deres plads. Men når man ustandselig fremstiller et erhverv gråt i gråt, fremmer

[Niels Ravn.]

det jo ikke ligefrem tilgangen til erhvervet, og det animerer ikke de unge til at blive ved et sådant erhverv. Vi har derfor samtidig med, at vi har været nødt til at sige tingene, som de var, måske været med til at afskrække en del fra at blive ved landbruget, og måske nogle af de mest kvalificerede. Det er beklageligt, men jeg har gerne lige villet slå fast, at jeg er bange for, at sådan hænger det sammen.

Når der i dag, som ministeren sagde, er lidt mere optimisme ude i landbrugskredse, skyldes det to ting. For det første det glædelige, at vi gennem det sidste års tid har haft lidt bedre priser på landbrugets eksportvarer end i den forudgående periode. For det andet de forventninger, der i landbrugskredse stilles til en eventuel tilslutning til fællesmarkedet. Det er ligetil. Jeg vil ikke fratage landbruget denne optimisme, men når vi skal være oprigtige, mener jeg alligevel, vi skylder at sige, at den tro, at en tilslutning til fællesmarkedet i sig selv vil give landbruget paradisiske tilstande, ikke holder. Jeg tror, afsætningsmulighederne vil blive bedre, også til bedre priser, men der vil fortsat være store problemer. Vi ser netop i disse dage, hvordan man i fællesmarkedet ligefrem taler om landbrugskrise og fastslår, at priserne på landbrugets produkter igennem en 3 års periode har været fastlåst, medens hele det øvrige prisniveau har været inde i en ret kraftig stigning. Jeg siger dette for at understrege, at tilslutningen ikke må være nogen sovepude for os, men at vi må fortsætte med bestræbelserne til gavn for landbruget, uanset hvornår og på hvilke vilkår vi bliver medlem af fællesmarkedet. Landbrugets problemer vil bestå alligevel, og derfor kan vi lige så godt indstille os på at løse dem nu i den sidste del af ventetiden.

Det er rigtigt, som det er nævnt, at landbruget igennem de sidste 10 år har mistet 56.000 brug og en meget stor part af sin medarbejderstab. På trods heraf har landbruget kunnet opretholde en stor og for samfundet livsvigtig produktion. Når dette har kunnet ske, er det vel udtryk for, at den lovgivning, vi har haft gennem disse år, og som det konservative folkeparti gang på gang, når den har været fremme her i folketinget, har givet sin støtte, ikke har været så helt forfejlet endda, som man undertiden

fra visse sider vil give det udseende af. Jeg vil gerne lige understrege dette. Selv om det ikke ligefrem er landbrugsordningerne, som også andre har været inde på, der er til debat her i dag, er dette jo alligevel en væsentlig ting.

Jeg har forstået på socialdemokratiet, at det, man navnlig vil diskutere her i dag, er en reform på sammenlægningsgrænsernes område. Ja vel, der trænges til reformer, det er vi også i det konservative folkeparti enige i. Hr. Chr. Thomsen nævnte bl. a., at der f. eks. skulle tages hensyn til jordens bonitet ved sammenlægninger i fremtiden. Det er vi ikke uenige i, men det gør man jo allerede og med lovhjæmmel. Om der skal gives udvidede muligheder, kan vi snakke om. Men jeg vil altså gerne pege på, at muligheden i dag er til stede, og det praktiseres da også sådan, at vi på de magre egne går med til arealsammenlægninger af en størrelse, som ikke var tænkelig på den fede jord.

Med hensyn til den ringe jords overgang til rekreative formål kan vi sikkert heller ikke blive uenige. Det er måske måden, det skal ske på, der gør, at vi ikke er helt enige. Jeg mener, at vi via landbrugslovgivningen naturligvis skal afgøre, om jord fortsat er dyrkningseget, eller om det er rimeligt, at den overgår til rekreative formål. Men når det er sket, mener jeg, at landbrugslovgivningens indflydelse på udviklingen i og for sig må høre op, så må det gå over til andre organer. Vi har fået nye planlægningslove, vi har fået nye fredningslove; der er masser af anledning til diskussion om, hvor disse ting rettelig hører hjemme. Jeg mener kun, at det er den rent jordbrugsmæssige side af sagen, vi skal ordne med hjemmel i landbrugslovgivningen.

Jordfordelingen trænger også til reform. Den er for så vidt allerede i gang under den bestående lovgivning. Der er allerede etableret et samarbejde imellem jordfordelingskommissionerne og ekspropriationskommissionerne i de to områder af landet, et samarbejde, der, så vidt jeg er orienteret, stort set fungerer tilfredsstillende. Men at vi skal videre ad den vej, og at der også her trænges til en reform, kan vi ikke blive uenige om. Jeg tror også, landbrugsministeren er indstillet på, at den bør komme. Det fremgik i øvrigt af redegørelsen, at man arbejder med disse ting.

[Niels Ravn.]

Der er altså en lang række områder, hvor der, så vidt jeg kan skønne, ikke opstår uenighed. Men hvad er det da for spørgsmål, vi skal diskutere, og som skiller os? Der kan være udlånslovgivningen. Også den forstår jeg landbrugsministeren har bedt landbokommissionen se på endnu en gang. De midler, der er til rådighed, kender vi. Ingen har vel i den nuværende økonomiske situation mod til at foreslå dem væsentligt forøget. Altså må det være administrationen af disse midler, vi skal drøfte. Ja vel, lad os nu høre om landbokommissionens syn på dette spørgsmål. Jeg forstår, at ministeren har et begrundet håb om, at vi får det at vide inden alt for længe, så kan vi også tage dette spørgsmål op til debat.

Vi har i det konservative folkeparti den opfattelse, at vi må føre landbrugspolitik ud fra den forudsætning, at vi i det danske samfund stadig har brug for et effektivt og dygtigt og godt producerende landbrug. Det er en så afgørende integreret del af dansk erhvervsliv, at vi ikke kan undvære det. Dansk landbrug hjembringer på trods af afvandring, på trods af nedlægnings af brug, alligevel halvdelen af den valuta, som vort samfund ikke kan være foruden. Det er vort udgangspunkt i det konservative folkeparti, når vi skal forme landbrugslovgivningen.

Så var hr. Chr. Thomsen også inde på besiddelsesformen, og der skal ikke herske tvivl om, at vi i det konservative folkeparti fuldt og helt går ind for selvejet som den bedste form og den form, vi skal søge bevare længst muligt. Men vi erkender, at udviklingen har ført med sig, at vi i dag står i en sådan situation, at også aktieselskabsformen bør overvejes. I samme åndedrag må vi føje til, at dette forudsætter en langt mere udbygget forpagterlovgivning end den, vi har i dag. Når jeg siger disse ting, skeler jeg til Holland, hvor man igennem årtier har haft en sådan udbygget lovgivning.

Med hensyn til selve det, jeg forstår er det principielle for socialdemokratiet, uden at vi har fået noget konkretiseret udspil, nemlig sammenlægningsgrænsen, nævnte hr. Chr. Thomsen sådan løst henkastet, at det ikke var et spørgsmål for ham, om man talte om 90 ha eller 100 ha. Jeg forstod, at det i og for sig ikke var noget udspil om en sammenlægningsgrænse, men en løst henkastet

bemærkning. Lad mig sige det på den måde: fra det konservative folkepartis side ønsker vi sådanne muligheder på disse områder, at den enkelte landmand frit kan skabe sig det brug og den brugsstørrelse, som netop passer for ham eller hende. Dermed være ikke sagt, at vi stiler imod store brug, slet ikke. Det skal være fuldstændig frit, og jeg er da enig i, at det lille brug, det specialiserede brug, sikkert vil have lige så stor en plads i fremtiden som det store, mere uspecialiserede brug. Det er bare i den brydningstid, vi lever i, et ønske fra vor side, at man får de frieste mulige forhold, så man inden for erhvervet kan etablere sig, som nu mulighederne byder sig.

Dernæst vil vi gerne sige, at vi fortsat ser med megen alvor på generationsskiftet. De knap 1.000 unge, som landbrugsministeren nævnte, der i denne vinter dygtiggør sig på vore landbrugsskoler, er en kraftig advarsel om, at vi nu snart har nået en grænse, som ikke må — ja, jeg kan ikke sige overskrides; er der noget, der hedder underskrides, så bruger jeg det udtryk. I hvert fald må vi ikke komme længere ned, hvis vi virkelig skal kunne rekruttere til erhvervet fremover, og derfor er en fortsat støtte til generationsskiftet nødvendig. Det vil vi så kraftigt, som vi kan, støtte i det konservative folkeparti. Vi har lovgivningen om støtte til unge landmænd, den bør fortsat fremmes og yderligere udbygges.

Med disse bemærkninger kan jeg som sagt give tilslutning til landbrugsministerens redegørelse og give udtryk for det konservative folkepartis beredvillighed til at være med til at forme en lovgivning, der reformerer mulighederne for dansk landbrug, således at det vil kunne overleve også i den nye situation i et kommende større og friere Europa.

Niels Eriksen: Jeg kan fuldt ud tilslutte mig de udtalelser, landbrugsministeren har fremført. Jeg skal derfor indskrænke mig til at understrege enkelte punkter; der er ingen grund til at komme med gentagelser.

For mig er det alvorligste problem for landbruget så givet dette, at ungdommen i så stor udstrækning har mistet tilliden til, at der kan være en fremtid i landbruget og derfor i så stort tal er søgt over i andet erhverv. Jeg tror, situationen er endnu mere alvorlig,

[Niels Eriksen.]

end de hidtidige statistiske oplysninger viser. Vi, der kommer rundt i landsognene, ser meget få unge, og de gårde, der overhovedet har nogen medhjælper, er meget let talt. Efter statistikken skulle der nu være 2 pct. unge af hver årgang, der uddanner sig ved landbruget, og hvis vi prøver at omregne det, vil det sige, at for hver 7-8 ældre landmænd, der afgår, er der faktisk kun én til at afløse. Det er den situation, vi er i, og det er den, som i allerhøjeste grad er bestemmende for, hvordan vi vil forme den fremtidige landbrugslovgivning.

Vi har alle vore tanker og ideer om landbrugets struktur. Men vi er mange, der har været glade for den struktur, vi hidtil har haft, fordi den på mange måder har været med til både økonomisk og folkeligt at præge udviklingen på en god måde. Når det er sagt, må vi dog erkende, at med de få unge, der er til rådighed, holder disse synspunkter ikke mere. Enten vi synes om det eller ej, må færre drive mere jord i den kommende tid. Det er derfor efter min opfattelse på høje tid, at vi får lukket op for en højere sammenlægningsgrænse og friere muligheder for samdrift. Sker det ikke forholdsvis hurtigt, frygter jeg faldende produktion, mindre eksport og dermed mindre valutaindtjening.

Jeg tror ligesom de foregående talere, at vi også fremover får en meget varieret brugsstørrelse, fordi landmændene givet i den kommende tid — det har man set i Amerika og andre steder — i stigende grad specialiserer sig i bestemte produktioner, og ikke alle de produktioner har sammenhæng med, om man har mere eller mindre jord til rådighed. Men det er rigtigt, synes jeg, som hr. Chr. Thomsen sagde før, at landbruget har krav på at få at vide, hvordan man tænker sig, den fremtidige landbrugsudvikling skal være. Landbruget har også krav på at få frihed til at finde den fremtidige struktur. Det er helt nødvendigt, hvis landbruget skal fastholde de eksportmængder, det hidtil har præsteret.

Det andet store problem, jeg vil nævne, er kapitalbehovet. Der vil givet med en strukturændring komme et større kapitalbehov. Jeg vil gerne sige, at landbruget i øjeblikket er voldsomt belastet af det høje renteniveau og de lave obligationskurser. Beregninger

viser, at landbruget i 1969 gennemsnitlig afleverede 17 pct. af sin produktionsværdi som betaling for den lånte kapital. Det er næsten 2 milliarder kr. Derfor er vi i landbruget i højeste grad interesseret i, at regeringen får held med sin økonomiske politik, så vi via den kan nå frem til et mere sundt pengemarked og et mere rimeligt renteniveau. Landbruget, der i sig selv er meget kapitalkrævende, vil med den omstilling, der vil komme, få et meget stort kapitalbehov, hvis det skal være på højde med de bedste i andre lande. Her tænker jeg ikke alene på strukturændringerne, men også på de ændringer, som skal komme på staldsiden i moderne landbrug. Det er mange steder nogle elendige ko- og svinestalde, vi har. De hører ikke moderne produktionsformer til, og det må, synes jeg, give grund til eftertanke, når Landøkonomisk Oversigt for 1970 fortæller os om landbrugets avlsbygninger, at fuldført byggeri i 1969 kun udgjorde 173.000 m² mod 205.000 i 1968 og 533.000 i 1967. I alle de foregående år i begyndelsen af 1960'erne lå landbrugsbyggeriet på mellem 500.000 og 600.000 m².

Der er ingen tvivl om, at hvis den tendens, jeg her har nævnt, fortsætter, vil det resultere i en meget betydelig nedgang i husdyrproduktionen, og derfor må alle muligheder for øget kapitaltilførsel undersøges. Jeg afventer i hvert fald med spænding, hvad det udvalg, som er nedsat af landbo-kommissionen, vil komme med af forslag.

Det er ikke store midler, der fra det offentlige er stillet til rådighed for udlån til sammenlægninger og forbedring eller nybygning af avlsbygninger, ca. 50 mill. kr. årlig. Den nuværende lov er behæftet med en efter min mening alvorlig fejl. Lånemuligheden standser ved den nuværende frie sammenlægningsgrænse på 35 hektar og er knyttet til jordkøb. Skellet ved de 35 hektar bør efter min mening slettes. Jeg synes, det virker meget uretfærdigt, og det er i hvert fald slet ikke i harmoni med den udvikling, vi er inde i.

Med hensyn til de bemærkninger, hr. Chr. Thomsen kom med, må jeg sige, at jeg kan ikke blive meget uenig med hr. Chr. Thomsen. De ting, som hr. Chr. Thomsen nævnte, er ting, som vi under debatter her i Folketinget igennem mange år har fremført. Jeg glæder mig over, at de så klart og stærkt

[Niels Eriksen.]

blev trukket frem af hr. Chr. Thomsen, fordi det skulle både for, at vi — som vi da også har kunnet nogenlunde hidtil — kan opnå bred enighed om den fremtidige landbrugslovgivning.

Jeg vil gerne have sagt, at der skal ingen tvivl være om venstres stilling til landbrugspolitikken. Jeg kan ganske kort sige, at venstre tilslutter sig de synspunkter, der er kommet til udtryk i landbokommissionens flertalsindstilling. Så behøver jeg ikke at nævne mere, så ved alle, der beskæftiger sig med denne debat, hvad det drejer sig om. Jeg håber, at denne tilslutning kommer til at gælde betydelig flere end hidtil i dette høje ting.

Erik Hansen (Ålborg amt): På trods af den brede formulering af forespørgslen ligger det vel i sagens natur, at forespørgerne ikke har de love, der blev vedtaget i foråret 1970, i tankerne. Det drejede sig dengang om loven om afsætning af frugt- og gartneriprodukter, om udlån til yngre landmænd og om selve loven om afsætning af landbrugsvarer. For disse tre love stemte som bekendt socialdemokratiet i foråret. Kun kornloven medvirkede socialdemokratiet ikke til, skønt der kun var den forskel på det da foreliggende lovforslag og de tidligere kornlove — fremsat for folketinget af bl. a. hr. Chr. Thomsen — at de love, hr. Chr. Thomsen tidligere har stemt for, havde sin baggrund i en højere basispris og dermed i en højere kornpris.

Man skulle ellers normalt tro, at hr. Chr. Thomsen var tilhænger af, at man gjorde kornet relativt billigt; det ville da være i god overensstemmelse med det, hr. Chr. Thomsen har sagt i dag om sin store interesse for at styrke den animalske produktion.

Jeg forstår, at det ikke er de nævnte landbrugslove, der i denne forbindelse har interesse, men derimod den række af love, der i det daglige benævnes som jordbrugslove, og som statsministeren i sin åbningstale oply-

ste ville blive taget op til revision i indeværende folketingssamling. På den baggrund må det unægtelig forbavse, at socialdemokratiet ikke kan vente med at få en drøftelse, til forslagene fremsættes på ganske normal vis her i folketinget.

Jeg har nok set, at en af forespørgerne, hr. Risgaard Knudsen, har holdt en tale i Sønderborg for nylig, og efter spredte avisreferater at domme har hr. Risgaard Knudsen haft en lang rejse til Sønderborg, hvor han har oplevet, at roerne har stået ude på marken, at der har ligget arealer upløjet hen, og det er, ligesom hr. Risgaard Knudsen er kommet til den klimaks, at nu er alt ved at gå i stå; som hr. Risgaard Knudsen sagde ifølge spredte avisreferater: nu må landbruget have besked om den påtænkte lovgivning. Jeg vil da nok sige, at jeg tror ikke, at de uholdede roer og de upløjede marker skyldes, at nu er landbruget ved at gå i stå, nu kan de ikke fortsætte, hvis de ikke får klar besked her og nu. Nu er hr. Risgaard Knudsen jo kendt for at være en legendarisk avislæser, også med særdeles gode evner til ligesom at læse imellem linjerne, og hvis jeg skulle forsøge at læse lidt imellem linjerne på de avisreferater, der foreligger, så er næste fase, fasen efter de uholdede roer og de upløjede marker, denne, at nu falder pattegrisene fra patten, og nu bliver køerne gølle, hvis vi ikke får klar besked nu og her.

Jeg tror, vi skal tage det lidt med ro. Det har jo været regnvejr — som bekendt er de vandige arealer hr. Risgaard Knudsens normale arbejdsområde — og den nedbør, som er kommet i dette efterår; har nok øvet indflydelse på de særlige fænomener, hr. Risgaard Knudsen har konstateret i det sønderjyske.

I den lovgivning, der som bebudet skal revideres, er der mange og store problemer af vidtrækkende karakter. Man skal ikke tro, at bare arealgrænserne flyttes opad eller helt slettes, så løses problemerne helt af sig selv og løses på den rigtige måde. Da vi i foråret vedtog de ændrede landbrugsordninger, var det et gennemgående træk, at der

[Erik Hansen (Ålborg amt).]

var bred enighed om, at den animalske produktion skulle sikres bedre økonomiske muligheder end hidtil. Der er vel her i tinget bred enighed om, at fremtiden for landbrugs-erhvervet er nøje knyttet til den animalske produktion i modsætning til bl. a. kornproduktionen, som i høståret 1969-70 måtte støttes med endog meget store eksporttilskud.

Arbejdskraftsituationen i landbruget medfører, at mulighederne for fremmed medhjælp i de enkelte bedrifter er meget små. Søger vi med statslige midler at fremme en sammenlægning af landbrugsbedrifter ud over de nugældende 35 ha, som nu er den øverste grænse for fri sammenlægning og for jordkøbslån og byggelån, vil det medføre, at vi får flere landbrug af den størrelse, hvor arbejdet vil overstige den enkelte families samlede arbejdssevne. Hvis der holdes normal besætning på ejendommen, så vil en almindelig families arbejdssevne ikke række til. Vi kan i dag rundt omkring i landet se landbrugsejendomme, hvor stalddene står tomme. Der er mange små ejendomme, hvor besætningen er solgt og ejeren har fundet beskæftigelse uden for bedriften. Men der er også mange ejendomme i størrelsen omkring 50 ha og opad, hvor vi kan se selv moderne stalde med udmugningsanlæg, rørmalkning osv. stå tomme hen. Årsagen er ofte den, at det ikke har været muligt at få en fodermester eller anden medhjælp, og ejeren har ikke kunnet magte både mark og stald alene. Vil vi stimulere den dyriske produktion, og det var jo det, der var den gennemgående linje fra i foråret, så må vi erkende de faktiske forhold. Tallene viser tydeligt, at den dyriske produktion i overvejende grad har sit tyngdepunkt i familiebrydene op til omkring de 30-40 ha, alt efter jordens bonitet og egnethed til husdyrhold.

Jeg vil i øvrigt gerne tilføje, at de 35 ha ikke er et helt fast tal for den frie sammenlægning og jordkøbslån og byggelån. De 35 ha er som bekendt middelgod jord, og jeg har forstået, at grænsen administreres ret liberalt i opadgående retning.

Efter det radikale venstres opfattelse vil der også i fremtiden være brug for landbrug af meget varierende størrelse. De mindre vil koncentrereres om den animalske produktion, og de store — og det vil sige de meget store

med de tekniske hjælpemidler, der i dag er til rådighed — vil slå ind på korndyrkning og anden planteproduktion.

Siden 1960 — det er nævnt af andre — har vi fået 56.000 færre selvstændige landbrug her i landet. Stærkest er reduktionen sket på øerne, mindst i Jylland. Det samme forhold med de for få unge, der i dette efterår har søgt ind på landbrugsskolerne, et antal på mellem 900 og 1.000, har naturligvis givet anledning til mange bemærkninger om erhvervets muligheder og om behovet for en ændret jordbrugspolitik. Er det for stram en jordbrugspolitik, vi fører? Holder netop den stramme jordbrugspolitik de unge væk fra erhvervet? Og kan en friere linje på dette område tænkes at ville tiltrække de unge? Ofte har vi vel den største sikkerhed, hvis vi spørger de unge selv. I denne sommer holdt Danmarks Landboudom vistnok sin første kongres, hvor man gik i gang med en dybdeboring over et par dage af landbrugets problemer. Jeg har her et interview, der har været med formanden for Danmarks Landboudom, den energiske og fremsynede Peder Nygaard. Han blev interviewet i det fynske Morgenposten, og jeg har et referat af dette interview i Husmandshjemmet af den 14. maj 1970. Man spørger Peder Nygaard om landbrugets fremtidsmuligheder, og han siger:

„Fremtidens landmand vil bryde med det mønster, der hidtil har været gældende. Næmlig den traditionelle opfattelse af den alsidige driftsform med den nære harmoni mellem bygninger og areal.

Med andre ord vil den måde, der skal drives landbrug på, blive helt uafhængig af jord og bygninger. F. eks. vil det ske med store stalde på et lille areal“.

Intervieweren spørger videre:

„Hvad siges der så farvel til?

— Til et rent kornavlende landbrug. Fremtiden ligger nemlig i den animalske produktion. Her vil man møde helt nye rationelle byggeformer. Hurtigt opstillede staldlokaler og dermed billigere byggeri.“

Jeg er ganske enig i disse betragtninger, som formanden for Danmarks Landboudom fremsætter. De fortæller et og andet om, hvilket syn Danmarks unge landmænd har på disse sager.

Et af de spørgsmål, som vi har været inde på, og som vel skal drøftes, er arealtilliggen-

[Erik Hansen (Ålborg amt).]

det. Jeg tror, at det er rigtigt, som det bliver sagt her, at det, det drejer sig om i den moderne bedrift, er den bæredygtige produktionsenhed, og det er en virksomhed, der er helt uafhængig af, om arealtilligendendet er større eller mindre.

Jeg tror, at vi er ved et af de store problemer, når vi taler om fastholdelsen af den animalske produktion og nedlæggelsen af 56.000 landbrug. Hvis man tager landbrugsbyggeriet i et normalt år, ligger det med runde tal på 400.000 m². I 1968 var det færdiggjorte landbrugsbyggeri svundet ind til 200.000 m², og det skønnes efter de tal, der er fremme indtil dato, for 1969 at ville falde til i nærheden af 100.000, altså til henimod en fjerdedel af det normale. På den baggrund er der et nøje behov for en overvejelse af, om ikke det ville være rimeligere at støtte bygningsrationalisering i større omfang end hidtil.

Jeg blev forleden gjort opmærksom på, at man i Vesttyskland i oktober har vedtaget en ny støttelovgivning til strukturrationalisering i landbruget. Den dér vedtagne lovgivning skal efter de informationer, jeg er i besiddelse af, gå ud på, at man stiller midler til rådighed til strukturrationalisering, derunder bygningsrationalisering. Man stiller også midler til rådighed, når det drejer sig om supplerende jordkøb, men som et træk, og vel et særpræget træk, i den vesttyske lovgivning indgår det, at hvis den pågældende landmand kan erhverve sig jord ved forpagtning, så ønsker staten ikke at støtte et jordkøb. Det er muligt, at vi må overveje at anvende de midler, vi er i stand til at stille til rådighed for bygningsudvidelse og jordkøb, enten i et andet forhold end hidtil eller alene stille midlerne til rådighed for byggeri og så lade jordkøbene finansiere ad de normale veje.

Den revision af jordbrugslovgivningen, der arbejdes med, er ikke bare et spørgsmål om lånegrænser, om sammenlægningsgrænser og om en modernisering af lovgivningsbestemmelser, så de afpasses til fremtiden. Det er for det radikale venstre lige så vigtigt at indrette lovgivningen og dennes administration til effektivt at kunne varetage det samlede samfunds jordpolitiske interesser. Fra før århundredskiftet og frem har det været progressiv jordpolitik at skaffe land-

brugsbedrifter frem gennem udstykning. Dengang var der mangel på landbrug, og det betød for mange af de unge, der dengang blev sat i gang ved en udstykning, at de herigennem blev sat i stand til at skabe sig en beskæftigelse og en levevej. Alternativet var vel i første omgang, da udstyknin-gerne startede, udvandring og senere hen arbejdsløshed. I dag er der ingen mangel på landbrugsejendomme. Det vidner de mange nedlæggelser tydeligt om. Men det betyder ikke, at vi ikke har behov for en progressiv jordlovgivning. Vi har stadig behov for den progressive jordpolitik, men på visse områder må den varetage andre opgaver end tidligere. Vi har behov for et effektivt arbejdende organ til at fastholde den gode arrondering i landbruget, der giver vort landbrug et forspring for andre landes landbrug. Vi har behov for et organ til at opkøbe jord, der er blevet uøkonomisk til landbrugsjord på grund af for ringe bonitet, men som er egnet til udvikling til rekreative formål. Andre områder kunne nævnes som arbejdsopgaver for et samlende organ til varetagelse af samfundets samlede jordpolitiske interesser.

Med disse bemærkninger skal jeg på det radikale venstres vegne give tilslutning til den redegørelse, ministeren nylig har afgivet.

Morten Lange: Man kan måske undre sig lidt over, hvad formålet er med denne debat. Jeg indrømmer, at landbrugsproblemerne er af betydning her i landet, men anledningen synes mig i øvrigt at være lidt spinkel, og indholdet har i vid udstrækning svaret til denne beskrivelse; der er sandelig ikke kommet de store og nye og epokegørende ting frem. Jeg skal gerne takke landbrugsministeren for hans redegørelse; jeg vil betegne den som en tynd kop te med lidt sødestof. Der var ikke mange nyheder i den. Man havde gjort det, som man jo skal gøre, at man skifter de næstsidste statistiske tabeller ud med de sidste, og derved er der en udvikling, der viser sig, det må vi indrømme, men noget, der pegede fremad, kunne i hvert fald kun i meget beskedent målestok ses i landbrugsministerens redegørelse.

Og dog måske alligevel. Spørgsmålet om bygningsinvesteringer og spørgsmålet om

[Morten Lango.]

fornyelsen af det danske landbrug, som hidtil ikke har været populært i dette ting, fik måske lidt mere venlighed fra landbrugsministeren, end man er vant til, og det må man så notere.

Jeg noterede mig også hr. Chr. Thomsens tale, som jo skulle være det kød og blod, hvorpå denne debat skulle føres, dette socialdemokratiske — som man skulle forvente — flankeangreb på regeringens elendige landbrugspolitik. Jeg må indrømme, at med denne beskrivelse stod hr. Chr. Thomsens tale ikke mål; den lignede til forveksling et par af de taler, regeringspartierne ordførere holdt, på en lang række af de væsentlige punkter.

Jeg vil dog glæde mig over, at hr. Chr. Thomsen benyttede lejligheden til temmelig kraftigt at fastholde ønsket om et forøget opkøb af rekreative arealer. Jeg tror, det bliver en meget vigtig faktor i dansk landbrugs modernisering, at vi får betydelige arealer, som ikke længere med rimelighed kan undergives landbrugsmæssig behandling; men som derimod kan være værdifulde arealer for befolkningen i dette land, hvis de bliver fornuftigt anvendt rekreativt. Det vil i løbet af ret få år vise sig at være kapitalmæssigt meget værdifulde arealer, hvis ikke det offentlige sørger for, at disse arealer i videst mulig udstrækning sikres til offentlig anvendelse; og jeg må sige, at vores erfaringer hidtil på det område har været sparsomme. Vi har en naturfredningslov, som i hvert fald fra dens fædres side var tænkt som de store linjers lov, nu skulle vi have store arealer sikret. Der er bare det ved det, at de nødvendige bevillinger er aldrig kommet frem; det blev til de små skridt efter de store linjers lov, og det er noget, der er på vej til at være en tragedie. Vi må glæde os over, at hr. Chr. Thomsen pegede så kraftigt på det, og også andre af ordførerne har da vist skyldig respekt for dette. Vi bliver nødt til at understrege, at det er en af de hastende sager, medmindre vi skal være nødt til at anvende ret kraftige midler for at sikre store, sammenhængende områder på ekspropriationsbasis og lignende.

Jeg skal derudover blot bemærke, at hvis man skal prøve på at finde nytænkning hos de tidligere ærede ordførere, så var det nok den radikale ordfører, som strakte sig

længst, som brugte flest sætninger, der ikke bliver brugt 3 gange af hver af de ordførere, vi har hørt. Jeg må indrømme, at jeg kan tilslutte mig en lang række af de tanker, den radikale ordfører var inde på, specielt om det, som på mange måder skulle være denne debats hovedpunkt, efter hvad man har forstået, nemlig arealproblemet. Det har altid forekommet mig fuldkommen oldtidsagtigt, at man fortsatte denne debat om den enkelte landbrugsejendoms areal, som om det var et særlig magisk tal, der bestemte, om det var et stort eller et lille brug. Jeg er ganske enig med den radikale ordfører, når han holdt på, at et brugsstørrelse i virkeligheden næppe havde nogen præcis sammenhæng med arealet. Jeg vil præcisere det derhen, at for mig er brugsstørrelsen et spørgsmål om omsætning, om produktion, og ikke om tilliggende, hvad enten dette tilliggende måtte være af høj eller lav bonitet. Hvis vi fortsætter med at diskutere arealgrænser, så vil vi meget hurtigt opdage, at vi diskuterer ikke reelle ting, vi diskuterer overhovedet ikke noget, der har med de egentlige strukturspørgsmål i landbruget at gøre.

Men naturligvis er der problemer i forbindelse med arealerne, som vi må se på med omhu. For mig er det langt, langt væsentligere, at de enkelte bedrifter får en fornuftig afrunding af deres jordtilliggende, end om de måler det ene eller det andet antal hektarer eller tønder land. Det er, som det hedder, arronderingen af brugene, som er væsentlig. Netop i en periode, hvor antallet af landbrug givetvis vil gå ned fra år til år med ret betydelig hastighed, er denne afrunding af brugene helt væsentlig, og det er kontrollen med den, som i vid udstrækning bliver afgørende for, om vi i fremtiden vil have et nogenlunde brugbart og effektivt landbrug.

Derfor skal jeg fastholde, at i hele denne diskussion om sammenlægningsgrænser er afrundingsproblemerne langt, langt vigtigere, og de bør have en prioritet, der er langt højere end spørgsmålet om, hvor meget man må lægge sammen.

Landbrugslovgivningen i øvrigt må jeg indrømme at vi ikke er kommet særlig tæt på, men som jeg sagde for lidt siden, noterede jeg mig — det gjaldt for øvrigt specielt den radikale ordfører — at spørgsmålet om investeringen begynder at komme i en mere fremskudt position, hvis vi skal sikre os et

[Morten Langa.]

landbrug, der er brugbart fremover — og det skal vi vel. Det står ganske vist ikke i grundloven, det står sådan set ingen steder, og man skal selvfølgelig tænke sig om, for vi har et landbrug, som er præget af, at en meget stor del af dets produktionsapparat er udslidt og vil trænge til en udskiftning. Vi bør nok stoppe lidt op og bedømme målsætningen, hvad det er for en udvikling vi er på vej ind i.

Jeg vil foreløbig forudsætte, at vi skal opretholde et eksportlandbrug i Danmark, og i så fald anser jeg det for helt væsentligt, at vi koncentrerer os om investeringen og om en præcis investering i et produktionsapparat, der kan bruges fremover. Vi har gjort en alvorlig fejl i dansk landbrugspolitik ved, at vi har kørt med mere eller mindre skæve støtteordninger, fileret lidt på dem en gang imellem, hvis der var et eller andet, der blev for skævt, og derigennem opretholdt en eller anden slags balance, som var udregnet bedst muligt efter landbrugets struktur 5, 10 eller 15 år tidligere; men sjældent pegede frem. Landbrugspolitikken har somme tider været ganske let korrigerende, men den har ikke i nogen som helst præcis grad ført dansk landbrug ind i en ny struktur, som vi givetvis kommer ind i, og som vi skal ind i. Jeg vil meget stærkt anbefale, at vi kommer over til en støtteordning i form af investeringsstøtte og ikke i form af en produktionsstøtte, som i dag er den fremherskende.

Men samtidig vil jeg tilføje, at vi bliver efterhånden nødt til at gøre det klart, at landbrugsstøtte på 1 milliard kr. om året direkte og derudover forskellige ting på lempelige vilkår, det kan ikke opretholdes i længden. Det er ganske betegnende at se, at i denne situation, hvor regeringen har en såkaldt støvsugerbande farende rundt, har man på landbrugsområdet skåret nogle bidder fra investeringsfronten. Man har skåret ned på støtten til landarbejderboliger, man har skåret ned på tilskuddet til sammenlægningen, netop de ting, som kunne være fornuftige at opretholde, men der er ingen, der har været ude at støvsuge på de virkelige store støtteordninger, hvad der ellers havde været skellig grund til.

I det hele taget synes det, som om regeringen slet ikke vil putte landbrugspolitikken ind i det almindelige billede; det er en

hellig ko, og følgelig bliver man nødt til at holde den ude af de almindelige politiske betragtninger. Det er meget lidt klogt.

Jeg vil mene, at det vil være en overordentlig rimelig foranstaltning, hvis man nu også så på spørgsmålet om hjemmemarkedsordningerne. I lange tider har vi kørt på en hjemmemarkedsordning, som i hovedsagen har været baseret på, at pristfastsættelsen sker efter de gennemsnitlige produktionsomkostninger i landbruget. Hvordan man regner sig frem til det, ja, det er naturligvis en vanskelig sag. Men jeg mener i virkeligheden, at dermed konserverer man gennemsnittet. Det ville for mig være langt mere rimeligt og logisk, om man opretholdt hjemmemarkedspriser baseret på produktionsomkostningerne i et veldrevet og effektivt landbrug. De ville blive lavere, det ville glæde befolkningen, det skulle endog glæde regeringen, men på det område har man holdt sig beskedent tilbage.

Jeg skal altså ganske kort præcisere, at spørgsmålet om arealtilliggendet er for os ikke det store problem, det er snarere afrundingen, at spørgsmålet om støtten til landbruget kan ikke være et område, der er fredet, og vi mener, at støtten i langt højere grad bør være en investeringsstøtte end den produktionsstøtte, der gælder nu, og vi mener, at hjemmemarkedspriserne skulle beregnes på en anden og mere tidsvarende og fornuftig måde.

I øvrigt skal jeg om enkeltheder i socialistisk folkepartis politik på landbrugsområdet kun henviser til et forslag, jeg tillod mig at fremsætte sidste år. Det blev modtaget med almindelig bekyrning eller det, der var værre, skal vi kalde det surhed. Det skyldtes muligvis, at der var en hel del nytænkning i det, og det er ikke altid populært på landbrugsområdet, men det får være. Jeg glæder mig til om en halv snes år at grave mit forslag frem og se, hvorledes det har fået realiteternes præg ved, at der er en hel del af det, som man med glæde eller sorg eller af nødvendighed har gennemført.

Jeg har nemlig en fornemmelse af — hvilket i og for sig ikke er så langt fra det, hr. Chr. Thomsen sagde i sin tale — at i løbet af 5 år eller 10 år står vi over for en skelsættende ændring i den danske landbrugslovgivning eller i hvert fald over for ganske betydelige ændringer. Jeg er sikker på, at

[Morten Lange.]

det er rigtigt, men jeg er lige så sikker på, at hvis det er rigtigt, så er tidspunktet at begynde på den slags ændringer, få retningen sat, få kursen sat, naturligvis nu, og ikke når det — som så hyppigt i dansk lovgivning — er ved at være det 999. sekund ud af de 1.000, vi har til det, altså i allersidste øjeblik. Jeg mener, det er nu, vi skal lægge en ny linje, og ikke en gang ad åre.

Vi har haft en landbokommission til at forhindre, at der skete noget videre, vi har haft et Krogstrupudvalg, som barslede med en af de mindste skaldede mus, jeg har set nogen sinde. Der har været meget lidt grøde på dette område. Denne debat har foreløbig ikke bidraget meget til at sætte noget i gang. Jeg appellerer til den på dette område så sagkyndige regering, som har gårdmands- og husmands- og herremandsinteresser så rundeligt repræsenteret, om at sørge for at få lagt et sæt love frem i det kommende år, som virkelig giver nytænkning på landbrugsområdet. En sådan inspiration skulle denne regering da have en chance for, hvis den altså vil.

Kjær Rasmussen: Heller ikke jeg skal lægge meget beslag på tingets tid, det er jo ikke så længe siden, vi havde en forespørgselsdebat om landbrugsproblemerne. Det har ligesom ligget i luften, at dagens store sag skulle være spørgsmålet om sammenlægningsgrænserne, og naturligvis er det et spørgsmål, man skulle kunne drille husmandspartiet det radikale venstre med og dermed altså drille regeringen med. Men spørgsmålet er vel nok, om man løser nogle problemer for landbruget gennem taktiske manøvrer her i folketinget, det er vi i mit parti i hvert fald ikke overbevist om at man gør. Det er ikke taktik, der er brug for, det er politik. Der er brug for nye perspektiver i landbrugspolitikken, således at man kan komme til at beskæftige sig med tingene på en ny måde.

Den 19. marts 1969 havde vi her i folketinget en forespørgselsdebat om landbrugsproblemerne, og ved den lejlighed holdt jeg på mit partis vegne en lang tale både om det lange og det korte sigt i landbrugspolitikken. Jeg skal ikke gentage talen her, blot minde om den. Den var fuld af både perspektiver og nye måder at beskæftige sig

med tingene på, og når jeg ikke just føler trang til at gentage talen her, selv om den stadig væk må stå ved magt, så skyldes det vel også, at der må være grænser for, hvor tit man skal kaste perler for folketinget.

Vi foreslog dengang, og vi fik vedtaget, at man måtte undersøge mulighederne for rentabel afsætning af danske landbrugsvarer, at man måtte opstille en målsætning for den danske landbrugsproduktion i overensstemmelse med de fremkomne undersøgelser, og at man måtte udarbejde en plan, som tager sigte på at afvikle landbrugsstøtten over en kortere årrække og gøre landbruget til et selvhjulpent erhverv, som er tilpasset den opstillede målsætning for produktionen. Det var indholdet af vores ændringsforslag til SF's dagsordensforslag i marts 1969. Det var altså, hvad VS mente burde gøres på kortere sigt. Lad mig gentage, at der var ingen i denne sal, som følte trang til at stemme imod vores forslag.

Vi er stadig væk af den opfattelse, at forslaget er rigtigt som en kortsigtet foranstaltning. Det eneste, vi kan beklage, er, at det stadig væk ligger ubrugt hen, men nu har vi fået en dynamisk og ny landbrugsminister, så man ved jo aldrig, hvad der kan ske.

Med hensyn til det lange sigt sker der det i disse tider, at landbruget mere og mere bliver et kapitalistisk erhverv, som i fremtiden under kapitalistiske forhold vil komme til at bestå af aktieselskabsgodser. Der vil altså ske en proletarisering af størstedelen af landmændene, idet de bliver lønarbejdere. For os er der ingen tvivl om, at denne udvikling inden for landbruget vil blive stadig mere tydelig, idet den er betinget af udviklingen i det kapitalistiske samfund i det hele taget. Dette perspektiv skulle nok kunne give de nuværende landmænd noget at tænke over. De vil nemlig i stadig højere grad få fælles interesser med lønarbejderne, idet begge grupper udsuges af finanskapitalen.

Jeg synes som sagt ikke, der er meget at føje til den tale, jeg holdt herinde for snart 2 år siden; jeg kan da kun anbefale den til den nye landbrugsminister til grundig gennemlæsning og gerne også som et handlingsgrundlag.

Hanne Reintoft: Det er overraskende for mange landmænd at se den borgerlige rege-

[Hanne Reintoft.]

ring i den, skal vi sige pinlige situation, at den ikke kan afstikke en målsætning for landbrugspolitikken ud over en videreførelse af den skæbnesvangre politik, der faktisk medfører en proletarisering af landmændene. Igennem alle efterkrigsårene har de skiftende regeringer forsøgt at samle deltidslandmænd, husmænd, gårdmænd og gods-ejere i én stor fælles forening for at forbedre landbruget, men hvilke resultater er der opnået?

Der er siden 1960 givet over 10 milliarder kr. i støtte til landbruget via statstilskud og hjemmemarkedsordninger, men dette store beløb har ikke kunnet forhindre uddybningen af modsætningerne i landbruget, og disse klasse modsætninger hindrer regeringen i at ændre de bestående forhold, skønt de fra alle landbrugsorganisationernes side karakteriseres som utilfredsstillende. Godsejerne bliver rigere og de selvstændige landmænd fattigere. Procentvis er deltidslandmændenes antal steget fra 7,7 pct. i 1961 til 14,8 pct. i 1969. De selvstændige landmænd har gennem 1960erne i betydeligt omfang måtte belåne deres ejendomsværdier for at holde deres levestandard nogenlunde på samme niveau som ufaglærte arbejdere i provinsen og for at kunne magte at investere i nye maskiner. Den styrkelse af likviditeten, som landmændene har foretaget i 1960erne ved at stifte en gæld svarende til 51 pct. af handelsværdien, har fordoblet renteudgifterne; de udgør nu 24 pct. af landbrugets bruttofaktorindkomst, og det kan ikke fortsætte.

Det må erkendes, at det danske landbrug er et erhverv af aftagende betydning for landets økonomi, og at det befinder sig i en kraftig nedslidningsperiode. Tager man ikke dette op til overvejelse og handling, kommer det til at gå galt. Samtidig med et fald i antallet af landbrug fra 208.147 i 1946 til 146.211 i 1969 er de tilbageblevne landbrugsenheder stærkt nedslidte, og bygningerne er forældede. Nedgangen har næsten udelukkende ramt de mindre landbrug. 87 pct. af de nedlagte brug har været under 10 ha, mens de øvrige brugsstørrelser kun har haft en nedgang på 13 pct. Det er altså tydeligt, hvem man rammer.

De helt små og alsidige brug kan ikke klare sig i konkurrencen med de specialise-

rede landbrug, der har en meget stor omsætning pr. mand. Produktionen pr. mandstime og kapitalens forrentning spiller i dag en langt større rolle som målestok for landbrugs konkurrenceevne end det faktisk forældede arealbegreb. Den liberalisering af sammenlægningsgrænserne, der blev gennemført i 1962 og 1963 og især i 1967 har været alt for løs i linjerne.

De såkaldte bylandmænds køb af landbrugsejendomme udgør en stadig stigende andel af det totale antal ejendomshandler med landbrugsejendomme, i 1969 således 43 pct. mod 32 pct. i gennemsnit for perioden 1961-65. Ikke-landmænd betaler gennemsnitligt 12 pct. mere for landbrugsejendomme, end landmændene gør. Denne 12 pct.s overpris er medvirkende til, at hele prisniveauet stiger, skønt landbruget, som jeg nævnte, er inde i en kraftig nedslidningsperiode.

Vi ved også alle, at inflationen især rammer de unge landmænd, der ikke kan spare tilstrækkeligt med kapital op til køb af ejendomme, fordi pengenes købekraft falder med de stigende priser på fast ejendom. Derfor er det nødvendigt, at belåning af fast ejendom ud over den landbrugsmæssige værdi forbydes, og at det forbydes ikke-landmænd at købe landbrugsejendomme. Desuden må der føres særskilt regnskab for landbrug, der beskattes uafhængigt af anden indkomst eller underskud fra anden virksomhed.

Der findes intet i den danske jordlovgivning til hindring for, at et landbrug kan baseres på foderproduktion fra andre landbrug. Derfor kan jeg ikke forstå, at landboskommissionen anbefaler en udvidelse af sammenlægningsgrænserne fra 35 ha — og 70 ha, hvis der ikke er et aktuelt behov for tillægsjord til mindre landbrugsejendomme på stedet — og foreslår en fri sammenlægningsgrænse på 100 ha. Med en sådan udvidelse af sammenlægningsgrænserne vil den private ejendomsret til landbrugsejendomme ikke længere kunne opretholdes, og det må man dog have gennemtænkt fra landbrugsministerens side. De unge landmænd kan jo ikke skaffe kapital til så store brug. Vi har set, at det allerede er galt med finansieringen af de mindre brug indtil 35 ha. Det er, som jeg nævnte, dem, der bukker under.

[Hanne Reintoft.]

En udvidelse af sammenlægningsgrænserne vil betyde, at der åbnes adgang for udvidelse af vore kapitalistiske storlandbrug, og de mindre landbrugere vil hurtigt blive til ufaglærte arbejdere eller arbejdsløse eller simpelt hen lønarbejdere for godsejerne. Vejen fra det mindre landbrugs ophør og til landmændenes ansættelse som lønarbejdere er efterhånden ikke mere lang. Landmændene skal forrenté og afdrage store pengebeløb, som andre har stillet til rådighed for dem. Det er på samme måde, arbejderne må frembringe overskud til driftsherren til forrentning og afdrag af den investering, han har foretaget for at få arbejdet i gang. Både landmænd og lønmodtagere er således afhængige af den kapital, der bliver stillet til rådighed for deres arbejdspræstation, men der er dog den forskel, at landmændene i væsentlig grad selv, i hvert fald endnu, har kunnet disponere over den kapital, de arbejder med, hvad arbejderne ikke kan trods al snakken om økonomisk demokrati.

Men går det sådan, at der ikke åbnes mulighed for at finansiere landbrugserhvervelsen og driften, så bliver landmændene også tvunget til at blive lønarbejdere. Den vertikale integration er med den stigende afhængighed af kapitalen en større trussel for landmændene end nogen sinde før, og man bliver nødt til at modarbejde den, hvis man vil bevare landbruget med en fornuftig struktur. Hvis lovgivningens rammer ikke er store nok for godsejerne, så kan de frit bygge staldbygninger af enhver størrelse, og de kan også frit købe alt det grovfoder og kraftfoder, som et stort husdyrhold kræver. Landbrugets primære problemer er absolut ikke spørgsmålet om arealgrænserne, men netop spørgsmålet om landbrugsbygningerne.

Når storlandbruget er så ivrig for at få udvidet sammenlægningsgrænserne, er det for at kunne udnytte den tåbelige kornpolitik, man længe har ført. Kornarealerne uvidedes med 18.973 ha sidste år og dækker nu 57 pct. af det totale landbrugsareal mod kun 42 pct. i perioden 1950-54. I den forbindelse er det unægtelig interessant at erindre, hvad jeg sagde den 21. maj i år vedrørende lovforslaget om at give 200 kr. i tilskud til proteinafgrøder for på den måde at nedsikre kornarealerne. Jeg må have lov at

citere mig selv fra sidste folketingsssamling (Folketingets Forhandlinger 1969-70, sp. 6227), hvor jeg sagde:

„Ganske vist siges det i bemærkningerne, at forslagene skal aflaste kornproduktionen og stimulere dyrkningen af proteinafgrøder, men jeg kunne godt lide at vide, hvordan man havde tænkt sig det ført ud i livet, når der er et tilskud på 200 kr. pr. ha til proteinafgrøder, og man bevarer kornordningerne, der giver ca. 1.000 kr. i tilskud pr. ha. Det kan da ikke medføre nogen reduktion i kornproduktionen eller på nogen måde hindre en overskudsproduktion.“

Hertil svarede den daværende landbrugsminister, Peter Larsen (Folketingets Forhandlinger 1969-70, sp. 6232) — og jeg citerer, selv om det ikke var noget særlig sagligt svar:

„Når man kan holde en tale, der vidner om så lidt kendskab til faktiske forhold inden for et erhverv, så tror jeg ikke, jeg vil være i stand til at skaffe det ærede medlem en bedre viden om disse forhold.“

I øvrigt afslog landbrugsminister Peter Larsen at kommentere mit indlæg, fordi mit parti ikke ville støtte den forretningsmæssigt tvivlsomme eksport af korn. Der er imidlertid siden foråret sket det, at vi dels har fået en ny landbrugsminister, dels har udviklingen desværre anerkendt min vurdering af situationen. Proteinaarealet er opgjort til 16.000 ha hestebønner, 6.600 ha foderærter og 280 ha sødlupin.

Mens den foregående landbrugsminister kom med negative bemærkninger om mit kendskab til landbruget, var det måske en opgave for den nuværende landbrugsminister at tage mine bemærkninger op til nærmere overvejelse. I tilfælde med dyrkningspræmie for proteinafgrøder var det jo min vurdering, der viste sig at være rigtig. Hvis vi ser på de faktiske forhold i dag, fremgår det, at vi fik et øget kornareal på knap 20.000 ha og et fald i arealet med hestebønner på ca. 4.000 ha. Må jeg derfor tillade mig at spørge landbrugsministeren — i håb om denne gang at kunne få et sagligt svar og ikke noget, der skulle være en vittighed — om han vil nedsætte kornprisen så meget, at kornarealet formindskes og netto-kørneeksporten ophører fra og med 1971.

Oprettelsen af en jordbank med en række

[Hanne Reintoft.]

forskellige formål er det vel endnu for tidligt at diskutere, da der snart vil fremkomme en redegørelse fra et udvalg nedsat af landbo-kommissionen. Men jeg vil gerne understrege, at der er tale om 2 hovedproblemer, dels en jordfordeling, hvor det er problemet at få byttet markarealer mellem landmændene uden at oprette et marked med køb og salg, dels et generationsskifteproblem. En jordbank må have et klart sigte: afskaffelsen af den private ejendomsret til jorden, da denne private ejendomsret har vist sig at være vor tids største hindring for landmændenes og især for landboudommens muligheder for at få en passende og rimelig jordfordeling og for at få brugsretten til jorden, og det er jo det, det drejer sig om.

Byggestoppet og bestemmelsen om, at statslån til byggeri kun kan fås i forbindelse med jordkøb, blev skarpt kritiseret på De samvirkende sjællandske Husmandsforeningers sendemandsmøde i år. Mange andre har ligeledes udtalt sig beklagende over den mangel på nybyggeri, der er så afgørende for en effektiv produktion. I bladet Effektivt Landbrug nr. 11 hævdes det, at der i de senere år kun er blevet bygget ca. 20 pct. af det staldareal, som bør bygges. Næstformanden for De samvirkende jyske Husmandsforeninger, Chr. Sørensen, udtalte ved generalforsamlingen i Ribe Amts Husmandsforening, at der skulle bygges ca. 400.000 m² staldbygninger om året for at bevare den animalske produktion på et tilstrækkeligt niveau. Der blev i 1969 kun fuldført 173.000 m² etageareal avlsbygninger mod 601.000 m² i 1964. Det er ikke svært at se, hvad vej det går.

Det siges ofte på landbrugsmøderne, at den manglende byggeaktivitet vil betyde en afgørende svækkelse af dansk landbrugs konkurrenceevne. Der er ofte nok appelleret til regeringen om at lette finansieringen af landbrugsbyggeriet. Husmandsforeningerne henvendte sig i 1969 til regeringen og bad denne om en rentesikringsordning for nyt byggeri af avlsbygninger efter samme regler

som for skibsbyggeri. Må jeg også spørge, om ministeren overvejer at fremsætte et sådant forslag. Jeg går ud fra, at ministeren vil landbruket det vel.

Jeg vil i denne forbindelse foreslå, at der samtidig med billige lån til det mindre landbrugs staldbyggeri fremsættes en bygge lov for landbrugsbyggeriet. Denne bygge lov kunne sikre hensigtsmæssig brug af bygge materiale og tidssvarende konstruktioner til at danne tilfredsstillende rammer om produktionen. En sådan bygge lov og økonomisk støtte til staldbyggeri er der meget større behov for i landbruget end for endeløse diskussioner om sammenlægningsgrænserne.

Landbokommissionen af 1960 har udskudt spørgsmålet om bygningsinvesteringer til overvejelse i forbindelse med landbrugsordningerne, men påpeger dog, at det vil være en forudsætning at sikre de nødvendige midler til staldinvesteringer, hvis en betydelig husdyrproduktion skal fastholdes. Da Krogstrupudvalgets betænkning har været debatteret, vil det have stor interesse at få oplysning om, hvad regeringen vil gøre for at sikre en udvidelse af landbrugsbyggeriet. Nogle tanker må der vel kunne fremsættes.

Der må også ydes tilskud til landbrugsproduktionen på andelsbasis. Sidst har vi hørt om fem landmænd i Dronninglund, der har oprettet en stald til fedekalve netop på andelsbasis. Den slags initiativer har fået alt for lidt støtte fra videnskaben og specielt alt for lidt støtte fra landbrugets forsøgs virksomheder, og økonomisk har andelslandbrug ikke fået støtte fra nogen som helst.

Der er ingen tvivl om, at såfremt vi ønsker at bevare landmændenes brugsret til landbrugets produktionsmidler, må samfundet støtte den videreudvikling af andelsbevægelsen, der har været, og også være med til at oprette andelslandbrug.

Med hensyn til landbrugsstøtten har landbrugsorganisationerne fremsat en fællesudtalelse, hvori de kræver, at den kontante landbrugsstøtte skal udgøre 3 pct. af natio-

[Hanne Reintoft.]

nalindkomsten. Man må sige, det er frimodige krav at fremkomme med, fordi landbrugsbefolkningen er faldet til 9 pct. af totalbefolkningen fra 17 pct. i 1960 og fortsat vil falde, det kan vi alle forudse. Landbrugsproduktionen er siden 1965 faldet med 1-2 pct. årligt. På denne baggrund kan alle med lidt sund fornuft se, at der ikke kan blive tale om en fast landbrugsstøtte på 3 pct. af nationalindkomsten. Tværtimod må også landbrugsstøtten falde og begrænses til dem, der har behov for støtte, og ikke som nu, hvor det er godsejerne, der får den største støtte.

Den 1. januar i år erkendte monopolrådet, at produktionsomkostningerne var forskellige for flæsk, for okse- og kalvekød, fjerkræ, æg og smør, men noget ulogisk godkendte monopolrådet den 2. september en forhøjelse på 20 øre pr. kg for de fire førstnævnte varegrupper og 60 øre pr. kg for smør; svarende til henholdsvis 3 pct., 3 pct., 4 pct. og 6 pct. prisforhøjelse. Herved fik landbruget godkendt prisforhøjelser til 120 mill. kr. Den 13. juli steg sukkerprisen med 10 øre pr. kg på grund af faldende verdensmarkedspriser, og nu har handelsministeriet søgt folketingets sukkerudvalg om en yderligere forhøjelse på 106 øre pr. 100 kg. Ugruppen i Århus har beregnet, at opgivelsen af hjemmemarkedets sukkerbeskyttelse ville give en besparelse på ca. 110 mill. kr. årlig.

Prisforhøjelserne på mejeriprodukter, flæsk, okse- og kalvekød, fjerkræ, æg og sukker er i det forløbne år ikke blevet foretaget på grundlag af stigende produktionsomkostninger alene, men også i væsentligt omfang på grund af erhvervspolitiske krav, der er blevet fremsat med helt usaglige motiveringer. Hvis der kan komme en saglig motivering for dem, er jeg meget villig til at høre på den; jeg tror det ikke.

Derfor vil jeg også spørge landbrugsministeren om, hvor mange procent hjemmemarkedets priser på landbrugsprodukter maksimalt må ligge over de priser, som landbruget gennemsnitligt får for de enkelte produkter på eksportmarkedet, før ministeren vil ændre hjemmemarkedsordningerne.

På baggrund af den betydelige forskel, der består mellem de eksporterede landbrugsvarers priser og hjemmemarkedets prisniveau, er det af overordentlig stor be-

tydning for forbrugerne, om fødevarerpriserne skal tilpasses verdensmarkedspriserne eller skal fastlægges ud fra landbrugsorganisationernes krav om 3 pct. af nationalindkomsten som støttebeløb og lignende usaglige kriterier.

En af årsagerne til, at producenterens andel af detailprisen på landbrugsvarer er faldet fra 62 øre af forbrugerkronen til levnedsmidler i 1950-54 til 47 øre i 1969, ligger netop i den store forskel mellem hjemmemarkedspris og eksportpris. Derfor var det som sagt rart at få at vide, hvor mange procent hjemmemarkedets priser på landbrugsprodukter må ligge over de priser, som man gennemsnitligt får for de enkelte produkter på eksportmarkedet, før man ændrer hjemmemarkedsordningerne.

Mit partis gamle krav om, at landbrugsstøtten må gives som personligt tilskud til dem, der har størst behov, og kravet om, at fødevarerpriserne må tilpasses til de lave verdensmarkedspriser, ville skabe øget forbrug, give lavere handelsomkostninger og sikre forbrugerne en større dækning af deres behov, og sammen med kvalitetsafregning ville det også sikre landmændene en større og mere stabil afsætning af deres produkter.

Det altoverskyggende problem i landbruget er jo ikke spørgsmålet om en sammenlægningsgrænse på 35 ha eller 50 ha for fri sammenlægning og jordsupplering eller 100 ha, hvis der ikke er et aktuelt behov for tillægsjord til mindre landbrugsjendomme på stedet, men det er spørgsmålet om brugsretten til jorden, om jordfordelingen, om finansieringen af landbrugsbyggeriet, og så en fundamental omlægning af landbrugsstøtten fra den begunstigede kornproduktion til en direkte støtteform, der støtter de landmænd, der har støtte behov.

Landbrugets struktur er inde i en omfattende brydningstid; hvor valget står mellem en kapitalistisk koncentrationsproces; hvorved de mindre landbrugere tvinges til at blive lønarbejdere — alle her ved det — og på den anden side mulighederne for med statens støtte ad andelsbevægelsens vej helt ud i produktionsleddet at bevare landmændenes traditionelle dispositionsret over hele landbrugskapitalen. Mange vælgere har denne regering svigtet, og mange løfter er blevet svigtet. Det vil være ret originalt, hvis det bliver denne regering med landbru-

[Hanne Reintoft.]

gets største parti i spidsen, der faktisk sætter koncentrationsprocessen i gang, der tvinger landbrugerne ud og væk fra at have brugsretten over jord og kapital til at blive lønarbejdere, lige så afhængige som de lønarbejdere, hvis sag vi andre taler.

Når jeg på trods af det uberettigede møgfald, som jeg fik ved sidste landbrugsdebat, alligevel har redegjort udførligt for mit partis landbrugspolitik, skyldes det to ting — det er ikke fordi jeg ikke ved, at jeg løber risikoen for en ny omgang — dels bekræftelsen af min vurdering i foråret, som det vist bliver svært at komme uden om, dels en optimistisk overbevisning om, at de fornuftige landmænd er ved at miste tålmodigheden med den enøjlet fællesmarkedsorienterede landbrugspolitik, som visse kredse fører frem — åbenbart med stærke magtmidler. Disse landmænd begynder i stedet for at interessere sig mere for de konkrete problemer, nemlig deres overlevelseshed, som jeg har givet udtryk for her.

Landbrugsministeren (Henry Christensen): Hvis jeg i hvert fald for et øjeblik må se væk fra de sidste to indlæg, vil jeg gerne give udtryk for taknemlighed over den debat, der hidtil har været, idet man har forsøgt i højere grad at forstå de problemer, der er, og måske derved har banet vej for fælles løsninger på områder, som vi ved traditionelt og igennem lange perioder har givet anledning til store modsætninger. Jeg håber at have fornemmet det rigtigt, og jeg håber, at den indstilling vil vise sig at holde under de forhandlinger og drøftelser, vi skal have om nogle af de konkrete forslag langs hen ad vejen.

Jeg er naturligvis ikke blind for, at der er forskellige opfattelser fremdeles, det er der ganske klart, og det ville være uklogt af nogen af os at se væk fra det. Men jeg tror, det er vældig værdifuldt, hvis vi er i stand til at bygge de flest mulige broer mellem forskellige opfattelser, fordi der under alle omstændigheder er vanskeligheder nok knyttet til at formidle den meget betydelige strukturudvikling og produktionsudvikling, som landbruget i den kommende tid fortsat vil være stillet over for, og som den meget lille tilgang af unge under alle omstændighe-

der tvinger igennem, men som også er begrundet af mange andre forhold.

Jeg vil med denne bemærkning gerne takke ordføreren for forespørgerne hr. Chr. Thomsen. Jeg kan ligesom mange af ordførerne underskrive en lang række af de synspunkter, som hr. Chr. Thomsen har givet udtryk for, og jeg skal derfor ikke gå ind på ret meget af det, men måske understrege enkelte ting.

Jeg kan være enig i, at det er rigtigt, at man må gøre op, hvad målsætningen er for vores landbrug. Jeg tror, det ærede medlem og jeg er enige om, at så langt som vi i øjeblikket kan se frem, må målsætningen fortsat være at have et dansk landbrug, der er i stand til at udnytte betydelige afsætningsmuligheder — foruden at være leveringsdygtigt til hjemmemarkedet — ikke bare af hensyn til at bevare et landbrugsproduktionsapparat i sig selv, men af hensyn til dette lands økonomiske struktur i det hele taget, der fortsat bevirker, at vi er vældigt afhængige af al den økonomisk begrundede valuta-indtjening, vi er i stand til at frembringe. Dette er ikke bare et landbrugssynspunkt, det tror jeg det er vigtigt for os at understrege, det er et synspunkt, som rækker ud i hele samfundet. En meget stor del af den beskæftigelse og produktion, der indenlands skal finde sted i dette samfund, er fortsat afhængig af, at vi har en sådan indtjening på forskellige områder, at vi valutarisk kan finansiere en betragtelig del af disse indenlandske aktiviteter.

Men jeg er enig med det ærede medlem i, at hvis man tænkte sig, at de markedsforhandlinger, der nu finder sted i Europa, ender negativt eller ender med Danmark placeret uden for de europæiske markedsdannelse, så ville vi være tvunget ind i en fornyet principdebat og målsætningsdebat, som set med landbrugsproduktionsmæssige øjne ville være overordentlig vanskelig, og som jeg tror vi begge føler vi meget, meget nødig vil se dukke op.

Jeg skulle måske i den forbindelse gøre en bemærkning til det ærede medlem hr. Niels Ravn og for øvrigt også til fru Hanne Reintoft, der begge var inde på markedsdebatten. Jeg er enig med hr. Niels Ravn i, og det har jeg også ved mange leiligheder givet udtryk for, at den omstændighed, at Dan-

[Landbrugsministeren.]

mark måtte blive medlem af det europæiske fællesmarked — jeg vil gerne understrege, at det skal naturligvis vurderes ud fra mange andre synspunkter, men nu snakker vi om det i forbindelse med Danmarks landbrugsproduktion og dens afsætning — ikke betyder, at dermed har vi bragt dansk landbrug ind i en lyksalighedstilstand eller paradistilstand; jeg tror, det var det udtryk, det ærede medlem hr. Niels Ravn anvendte. Men jeg er også enig i hans tilføjelse; at han troede, det ville blive bedre. Hvis Danmark fortsat skal holdes uden for en fri og ligeberettiget adgang til sine hovedmarkeder, så vil vilkårene blive utålelige, blive ganske overordentlig vanskelige.

Her er jeg altså totalt uenig med den på dette område, synes jeg, meget letfærdige vurdering, det ærede medlem fru Hanne Reintoft anlægger. Jeg kan forstå, at hun kan have mange andre motiver i den sag; men at hun ud fra en landbrugs- og afsætningsmæssig synsvinkel kan fremsætte de synspunkter på dette område, som hun gør, det kan jeg faktisk ikke rigtig forstå.

Jeg vil sige til det ærede medlem hr. Chr. Thomsen videre, at jeg er glad for hans understregning af betydningen af et frit landbrugserhverv og selvejet i et frit landbrugserhverv, hvad produktionen angår. Jeg har også haft lejlighed til at gøre nogle af de iagttagelser, hr. Chr. Thomsen har gjort, om, hvordan det går under andre ejendomsforhold og produktionsforhold. Jeg understreger det meget stærkt, men jeg understreger også en tilføjelse: behovet for samarbejde i en række led i den videre proces, i forædlingsindustri, i en række af de andre led, som det ærede medlem fremhævede. Jeg tror også, det er vigtigt, at dette bliver sagt fra folketingets talerstol.

Det ærede medlem nævnte nogle andre ting; der også må komme ind i den kommende lovgivning, spørgsmålet om jordfordeling ved vejanlæg, om at fastholde en god jordfordeling; problemerne om erhvervelse af jord med henblik på rekreative formål osv. Det bekræfter kun min egen opfattelse af, at der i hvert fald er en række forhold, hvor sammenhængen spiller en væsentlig rolle.

Der er nogle af problemerne, som vi er i færd med nu at foretage en undersøgelse af

og får en kommissionsbetænkning om, og vi er vel enige så langt, at man i hvert fald for disse deles vedkommende må have dette materiale frem, inden der tages stilling. Det, som jeg tror har den største sammenhæng med det, det ærede medlem var mest fremme med i dag, spørgsmålet om sammenlægningsgrænser, er nok den del af kommissionens arbejde, der vedrører de finansielle problemer; og det synes jeg også understreges af en række af de øvrige ordføreres udtalelser. Debatten har i hvert fald for mig kun yderligere bestyrket, at der er en så intim sammenhæng imellem de dele, at det ikke ville være forsvarligt af os at forsøge at træffe en afgørelse på det ene område, hvis vi kan vente at have et materiale vedrørende det andet område i løbet af en måned eller halvanden. Jeg tror, det ærede medlem efter sine egne udtalelser, men ikke mindst efter de udtalelser, der er kommet fra mange andre, må give mig ret i, at dette er og må være en sagligt rigtig og helt nødvendig vurdering, specielt hvis vort formål er at nå en så bred enighed om løsningen af opgaverne som muligt.

Jeg har al mulig sympati for det ærede medlem, der udtaler, at det er rart med bevægelsesfrihed, når vi skal drøfte arealgrænser. Jeg kan tilslutte mig dette synspunkt. Jeg kan forstå, at det ærede medlem føler, det måske oven i købet er nødvendigt for ham i forhold til sit parti at have en sådan bevægelsesfrihed, og jeg vil gerne svare, at jeg fornemmer, at det også i den høje placering, jeg har i øjeblikket, er nødvendigt at have en vis bevægelsesfrihed på det område. Hvis vi begge sørger for at bevare denne bevægelsesfrihed, kan det være, det letter mulighederne for at få skabt resultater i den retning, som jeg mener begge vore sæt udtalelser understreger er den rigtige, og så skal jeg i hvert fald ikke bidrage i dag til at gøre denne hårdt tiltrængte bevægelsesfrihed mindre.

Jeg kan ud over det, jeg allerede har sagt til hr. Niels Ravn, understrege nogle andre af hans synspunkter. Jeg synes, det er værd at notere det, hr. Niels Ravn siger om det samarbejde, der allerede er mellem jordfordelingsudvalg og ekspropriationskommissioner enkelte steder; det er en af opgaverne at bidrage til at få dette samarbejde til at gå så godt, som det kan. Jeg understreger det

[Landbrugsministeren.]

ærede medlems bemærkninger om støtte til generationsskiftet.

Til det ærede medlem hr. Niels Eriksen vil jeg gerne sige, at jeg er enig med ham i — og det har andre ordførere jo også været inde på — at finansieringsproblemerne selv sagt er og må være for et erhverv, der har behov for i høj grad at rette sine produktionsanlæg op, et vældig vigtigt problem i den nærmest kommende tid. Jeg vil gerne understrege specielt det synspunkt, at det nok i høj grad er et landbrugsproblem, men at det naturligvis også er et erhvervsproblem i øvrigt, for vi må jo erkende, at det ikke bare er landbruget, der har investeringsproblemer i Danmark i disse år, det vil vel næsten hele den del af vort erhverv, der skal ekspandere stærkt, have.

Der kan være nogle særlige problemer knyttet til landbrugets investeringer, og dem mener jeg vi skal vende tilbage til og tage det oplæg, der nu kommer, med i overvejelserne. Jeg vil gerne understrege, at selv sagt har den almindelige økonomiske politik og dens muligheder for at lempe de almindelige penge- og kreditvilkår, en helt afgørende betydning, ikke mindst for et erhverv, der skal klare sig i konkurrence med andre landes erhverv.

Det ærede medlem hr. Erik Hansen (Ålborg amt) understregede familiebrugene, og dertil har jeg ikke i princippet nogen bemærkninger. Det, som det ærede medlem og jeg måske vurderer lidt forskelligt, er spørgsmålet om, hvad familiebrugene i dag omfatter. Hvad omfatter de familiebrug, som også præsterer den væsentlige del af den animalske produktion i dag? Her er vores vurderinger måske ikke totalt sammenfaldende. Jeg synes, det er rimeligt at understrege og fremhæve, som hr. Erik Hansen (Ålborg amt) gjorde det, hvad hr. Peder Nygaard, formanden for Dansk Landboungdom, har fremført: at fremtiden i høj grad ligger i den animalske produktion, og at der her må foretages en vurdering, som måske ikke svarer til en række af de vurderinger, der tidligere er anlagt, og at der kan være konklusioner at drage af den grund. Men jeg tror ikke, man uden videre kan være sikker på, at hr. Peder Nygaard og hr. Erik Hansen (Ålborg amt) derfor drager absolut ensartede konklusioner af nogen af

de spørgsmål, der måske er vanskelige; også det kan vi komme lidt nærmere tilbage til.

Hr. Morten Lange sagde, at han syntes, det var en tynd kop te. Nu kan te jo være et udmærket middel at indtage, og somme tider kan det være fornuftigt, at teen ikke er for stærk; jeg tror oven i købet, det er forstandigt, at jeg ikke har gjort teen for stærk ved denne lejlighed, og det tror jeg egentlig også det ærede medlem vil være enig med mig i.

Men det ærede medlem beklager sig lidt over, at man diskuterer arealgrænser så meget. Nu er det ikke mig, der særlig har provokeret den del af debatten, jeg føler nærmest, at jeg har været provokeret til at diskutere dem, men vi må naturligvis også have en lovgivning vedrørende arealgrænserne og en lovgivning, der giver fornøden plads for den struktur, der skal være. Jeg tror, at om det ærede medlem havde haft lidt mindre indflydelse, sidste gang der blev truffet beslutning om denne lovgivning, så havde problemet måske været lidt mindre presserende i dag. Det ærede medlem kunne i den henseende nok gribe lidt i egen barm.

Men jeg vil især gerne gøre et par bemærkninger til det ærede medlem — og for så vidt også til det ærede medlem fru Hanne Reintoft — om hjemmemarkedsordningerne. Hr. Morten Lange mente, at nu skulle de laves om, og at det måtte være på grundlag af den effektive landbrugsproduktion, hjemmemarkedspriserne blev fastsat. Det har igennem mange år været sådan, at de afgørelser, som monopolmyndighederne har truffet, er truffet på grundlag af produktionsomkostningsudviklingen i det effektivt drevne landbrug; hvad disse produkter angår. Sådan har det været, og hvad er resultatet af dette? Resultatet er, at den pris, der fastsættes til hjemmemarkedet, som skal afregnes over for landbrugets producenter, er en pris, der er lavere end den betaling, der ydes til noget andet vesteuropæisk landbrug, når de afleverer deres produkter til deres hjemmemarked. Det kan godt ske, at man somme tider kan finde priser, der er lavere, andre steder, men så er det, fordi man betaler priserne via skatterne eller subsidierer dem på anden vis, men når der er tale om den pris, vi får for varerne, kan dansk landbrug hævde sig stolt i forhold til, hvad der skal betales til alle andre vesteu-

[Landbrugsministeren.]

ropæiske landbrug. Det synes jeg man ud fra en samfundsinteresse burde glæde sig over og anerkende, og jeg synes derfor ikke, man bør forsøge, hvad man ofte gør i debatten, at skabe det indtryk, at vi har en hjemmemarkedsordning, der fører til, at vi i Danmark har en væsentlig højere betaling til landbrugerne af det, der leveres til hjemmemarkedet, end man betaler andre landes landbrugsproducenter. Det er nemlig ikke tilfældet. Det er omvendt, og jeg synes, det er rigtigt og rimeligt at fremføre det ved denne lejlighed.

Jeg skal ikke gå ind i en debat om støtteordningen, men kun understrege, at vi har en støtteordning, hvis hovedhensyn har været at sikre, at der trods de betydelige vanskeligheder, vi mødte på vore afsætningsområder, dog var et vist antageligt grundlag for at opretholde en stor eksport. Jeg mener også, det har været i hele samfundets interesse, at vi har haft dette grundlag. Jeg mener, det er en rigtig vurdering, der på dette grundlag har været anlagt, og jeg deler derfor ikke de synspunkter, der har været fremme om, at man skulle have gjort noget andet. Det kunne man have gjort ud fra socialpolitiske hensyn, men samfundet havde haft en betydelig mindre interesse i dette, og det burde måske ikke mindst nogle af dem, der nu har kritiseret ordningen, tage i betragtning.

I diskussionen om kornpris m. v. vil jeg gerne sige to ting. Jeg skal ikke gå ind i en almindelig kornlovsdiskussion ved denne lejlighed, men jeg vil dog sige, at man kan diskutere, om den støtte, der blev givet til hestebønnerne, var tilstrækkelig til at sikre den produktion, man sigtede på. Men det kan vel ikke diskuteres, at den har bidraget til, at vi fik en større produktion af hjemmeavlet protein, end vi ellers ville have fået.

Jeg vil i øvrigt, hvad kornpriser angår, minde også det ærede medlem fru Hanne Reintoft og andre om, hvad det er, vi har oplevet igennem de seneste måneder. Vi har nemlig oplevet, at verdensmarkedsprisen på korn har ligget over de priser, der er nedfældet i den danske kornlov. Det bør man måske også tage i betragtning, når man fører diskussionen på det grundlag, hvorpå den blev ført ved denne lejlighed.

Ordføreren for forespørgerne (Chr. Thomsen): Det tjener jo ikke noget formål at genoptage en diskussion om de problemer, som vi tilsyneladende stort set er enige i.

Men jeg har nogle spørgsmål og nogle svar til hr. Erik Hansen (Ålborg amt). Når det ærede medlem drager vores afstemning vedrørende støttelovene i foråret ind i billedet, vil jeg da gerne sige, at der i og for sig dér var tale om noget andet end det, vi debatterer her i dag, og det var vel egentlig også meningen med at drage den ind. Men der skal ikke være nogen som helst tvivl om, at de love, vi har stemt for, tager vi selvfølgelig også ansvaret for i den løbetid, de har. Så kan man jo diskutere dem, når de engang udløber; men selvfølgelig tager vi ansvaret for det, vi har stemt for.

Nu hørte man igen en radikal påstand om, at kornloven og særlig tidligere tiders kornlove skulle have været imod og næsten ødelagt dansk husdyrhold. Det er ikke rigtigt. Hvis hr. Erik Hansen (Ålborg amt) havde sat sig ind i, hvad årsagen var til den relativt stærke kornlov, vi en overgang havde, så ville han vide, at den i virkeligheden frelste os fra det stive system med vinkelortordninger. Sandheden om kornlovene og hvem de har kostet noget, og hvem de ikke har kostet noget, tror jeg alle radikale politikere kender, men der er ingen af dem, der tør sige det, af en eller anden mystisk grund, som jeg aldrig har kunnet blive helt klar over.

Det er rigtigt, når hr. Erik Hansen (Ålborg amt) siger, at de radikale har store traditioner på landbrugsområdet, men når man har dem, hvor det drejer sig om fortiden, hvorfor så være så stivsinnet, når det er nutiden og fremtiden, det gælder? Jeg har en levende fornemmelse af, at når landbrugsministeren må give et så henholdende svar, som han måtte her i dag, så skyldes det ikke, som det er sagt adskillige gange, landbokommissionens sendrægtighed og dens indstilling, men så skyldes det, at landbrugsministeren tvinges til at tage et politisk hensyn til det meget lille mindretal inden for regeringspartierne; det er jo reelt sandheden.

Derfor vil jeg gerne spørge hr. Erik Hansen (Ålborg amt) direkte: ønsker det ærede medlem at medvirke til en virkelig moderni-

[Chr. Thomsen.]

sering af loven om landbrugsejendomme, og ønsker de radikale derefter at være med til en virkelig modernisering af de øvrige strukturlove? Det er egentlig det, det drejer sig om, og egentlig det, der er nødvendigt at få klaret, for at vi kan komme videre med hele problemet, sådan som den politiske konstellation i øjeblikket er.

Både landbrugsministeren og hr. Niels Ravn nævnte fællesmarkedet og landbruget. Jeg er ikke uenig i det, der er blevet sagt, men jeg vil gerne sige, at når man diskuterer fællesmarkedsproblemerne i dette land, er vi næsten nået til den problemstilling, at det er et spørgsmål om flæsk og smør. Jeg har altid syntes, at det var en afsporet diskussion. Jeg har aldrig troet på, at landbruget ville få nogen særstilling ved, at vi kom ind i fællesmarkedet. Jeg tror, at vi i diskussionen om fællesmarkedet skal gå ud fra, at når det drejer sig om den erhvervsøkonomiske stilling fremover i fællesmarkedet, så er landbruget fuldstændig ligestillet med fiskeri, med industri og med andre erhverv. Der er ikke i det problem tale om ganske specielle landbrugshensyn. Jeg tror, at fordelene og minusserne vil være nogenlunde ens for alle erhverv, og at det i øvrigt vil være klogt at lægge diskussionen lidt om på dette punkt.

Jeg er ikke helt enig med hr. Niels Ravn, når han siger, at når jord ikke længere egner sig til landbrugsjord, skal man slippe den. Det mener jeg ikke man skal; man skal lade klitdirektoratet, jordlovsudvalget eller statskovvæsenet overtage den for at sikre befolkningen jord til rekreative formål. Vær helt sikker på, at det er langt den mest effektive og på længere sigt også langt den billigste måde at skaffe jord til rekreative formål på.

Jeg vil lige til landbrugsministeren sige, at der selvfølgelig ikke kan være nogen diskussion om vor stilling til landbruget som erhverv; vi ønsker i alle tilfælde en lang tid landbruget fastholdt som eksporterhverv, og det er ud fra dette ønske om at bevare landbrugseksporten, vi mener, at det er nødvendigt f. eks. med en nyorientering med hensyn til sammenlægning. Men i øvrigt er vi villige til at tage alle andre problemer op vedrørende modernisering af dansk landbrug, for hvis ikke dansk landbrug både inden for forædling og forskning og på alle

andre områder holder sig ligesom et hestehoved foran alle andre landbrug, så kan det ikke fortsætte med at være eksporterhverv; derfor bør vi altid gå ind for fremskridt for landbruget som helhed.

Alle har talt om bygningerne, og de blev også nævnt i ministerens redegørelse. Jeg erkender, at man ikke er nået ret langt; det forekommer mig, at tallene ligger sådan, at man i de bedste år i 1960erne brugte 600-700 mill. kr. om året til bygninger, og trods de milliardbeløb, der er brugt på bygninger indtil i dag, er vi ikke nået længere end til, at vel højst 40 pct. af de danske landbrugsbygninger i virkeligheden er tidssvarende.

Nogle talere har ment, at det faktisk var et statsbyggeri, men dertil vil jeg sige, at det måske mere er et spørgsmål om at skaffe kapital og om rentepolitik, for jeg vil da sætte et stort spørgsmålstegn ved, om det skal være statens pligt og opgave at bygge landbrugsbygninger. Jeg er ikke helt sikker på, at hverken staten eller den enkelte landmand i og for sig vil have fordel af det, men det er givet, at man på en eller anden måde — det kan ikke gøres på ét bræt, men over et åremål — må skaffe kapital, og at man kan diskutere rentepolitik på det område. Men det er givet, at det er et stort og et presserende problem, for hvis vi skal have et eksporterhverv, skal det gå på husdyrholdet. Ellers tror jeg ikke, dansk landbrug kan spille nogen rolle, og så er det selvfølgelig nødvendigt, at netop den gren af erhvervslivet bliver moderniseret i takt med tiden.

Der er nogle ordførere, der har efterlyst meningen med denne forespørgsel. Meningen med forespørgslen var at fortælle, at socialdemokratiet er villig til at deltage i en modernisering af landbruget, villig til at tage ansvaret for en lovgivning, der ikke lægger sig hindrende i vejen for en fremtidig fornuftig udvikling. Det er vi villige til at gå ind i et samarbejde om, men vi har ligesom en fornemmelse af, at det kniber for regeringen med at komme i gang med problemerne.

Jeg ser, at hr. Erik Hansen (Ålborg amt) smiler; jeg tror, han har en fornemmelse af, hvor det er, det kniber.

Vi har fremsat denne forespørgsel for at animere regeringen til at komme i gang med at løse problemerne, først og fremmest komme i gang med at løse problemet om loven om landbrugsejendomme, og jeg hå-

[Chr. Thomsen.]

ber, at debatten i dag kan have bidraget til, at visse problemer er blevet afklaret, sådan at det ikke varer for længe.

Må jeg til slut sige, at socialdemokratiet har udtalt sin villighed til at løse problemerne, men hvis det varer for længe, inden der kommer et initiativ, må vi gøre vor stilling op på anden måde.

Niels Ravn: Kun en enkelt kort bemærkning i anledning af hr. Chr. Thomsens udtalelser i forbindelse med mine bemærkninger om de rekreative områder.

Jeg tror, hr. Chr. Thomsen har misforstået mig; jeg har aldrig givet udtryk for, at vi ville slippe jorden i den forstand, at så var den fri til hvad som helst. Vi vil slippe den som landbrugsjord, slippe den fri af landbrugspligten, men det er lige så klart, at så må den glide ind under anden lovgivning: under planlægningsloven, under fredningsloven eller under den af justitsministeren bebudede nye lovgivning for de rekreative områder. Det er klart, at vi i det konservative folkeparti, stående foran fællesmarkedet, ikke ønsker at slække på de bestemmelser, der giver os mulighed for selv at have hals- og håndsret over de områder, vi nu engang har.

Til allersidst: jeg var glad for hr. Chr. Thomsens sidste bemærkninger, så fik vi da lidt klarhed. Jeg forstod, at socialdemokratiets hensigt alene var den at hjælpe regeringspartierne til rette med en liberalisering af jordlovgivningen. Vi siger tak for hjælpen. Vi er for øvrigt godt på vej, og når så også socialdemokratiet giver tilslutning og oven i købet til de principper, vi andre har; ja, så må det jo kunne lykkes.

Niels Eriksen: Hr. Erik Hansen (Ålborg amt) citerede før formanden for Dansk Landboudom, hr. Peder Nygaard. Jeg må af hensyn til hr. Peder Nygaard, som er min gode ven, fynbo osv. tage afstand fra, at hr. Erik Hansen (Ålborg amt) inkorporerer Peder Nygaard i de synspunkter, det ærede medlem gav udtryk for. Jeg står her med det interview fra Fyns Tidende for 28. november i år, som delvis har været optaget i Husmandshjemmet, og deri siger hr. Peder Nygaard nogle meget interessante og i og for sig nye ting. Han bliver spurgt: kan

landbrugsproduktionen opretholdes med den nuværende tilgang? Og han svarer — jeg tillader mig at citere:

„De to pct. skulle være nok til at lede produktionen, men det, der skal bestemmes, det er, om produktionspriserne er så høje, at vi har råd til at købe arbejdskraft tilbage fra industrien. På kort sigt kan vi godt betale en overpris, og det gør vi allerede, idet reallønnen i landbruget ligger over industriens. Vi må have oparbejdet harmoniske bedriftstørrelser, der kan klare egen afløsning. Tomandsbedrifter vil ikke være tilstrækkeligt — tre er mere hensigtsmæssigt. I hvert fald vil enmandsbedrifterne ikke være i overensstemmelse med fremtidens krav. Tremandsbedrift kan forstås sådan, at der er én leder og to ansatte på funktionærbasis.“

Derefter gør han nærmere rede for, hvordan denne tremandsbedrift skal køre, og stiller op, hvilke produktive fordele det vil give, og hvordan man også dér kan få fuldkommen sidestilling imellem funktionærer, der er ansat i andre erhvervsvirksomheder; og i landbruget. Han tager de stik modsatte standpunkter af hr. Erik Hansen (Ålborg amt).

Om generationsskiftet siger Peder Nygaard også noget. Han bliver spurgt af interviewer: hvad med generationsskiftet? Han svarer:

„Hvis vi holder os til de to pct., skal de jo overtage deres fars og seks naboers gårde.“

Det synes jeg nok jeg lige vil have lov at gøre opmærksom på for hr. Peder Nygaards skyld: at han ser helt anderledes på problemerne. Derfor er det urimeligt, og det er citatfusk, synes jeg, når man ud fra et ganske løsrevet citat her fra folketingets talerstol giver udtryk for, at det skulle være formanden for Dansk Landboudoms synspunkt.

Erik Hansen (Ålborg amt): Jeg må til hr. Niels Eriksen sige, at tiden ikke tillod mig og heller ikke hr. Niels Eriksen at læse interviewet op i dets fulde ordlyd; jeg forstår, at jeg har lagt vægt på nogle ting; hr. Niels Eriksen har lagt vægt på lidt andre ting. Men det kan da i hvert fald ikke fratage mig retten til at konstatere, at nogle af de ting;

[Erik Hansen (Ålborg amt).]

som hr. Peder Nygaard har sagt, på mig virker overordentlig fornuftige sagligt set, og her deler jeg altså anskuelse med hr. Niels Eriksen; jeg forstår, at hr. Niels Eriksen synes, de er rigtige og fornuftige, bl. a. med den begrundelse, at han er fynbo.

Når jeg i mit første oplæg måske tog det lidt bredt over for hr. Chr. Thomsen, var det, fordi forespørgslen netop er bred, når den taler om eventuelt påtænkte ændringer i landbrugslovgivningen. Jeg drog frem nogle af de eksisterende ting, bl. a. dette, at vi i foråret gennemførte et sæt af landbrugslove. Vi var enige om nogle af dem, og dem måtte jeg checke af og sige: dem skal vi vel ikke diskutere, og så måtte jeg tage en enkelt op, der ikke var enighed om, for den eventualitetens skyld, at hr. Chr. Thomsen måske ville have den drøftet. Sagen er jo den, at hr. Chr. Thomsen ikke stemte for kornloven i foråret; den gik ud på en basispris på 50 kr.; hr. Chr. Thomsens tidligere basispris var 54 kr., og jeg har ikke hørt ret mange producenter inden for den animalske produktion glæde sig over en høj kornpris.

Jeg må i øvrigt takke hr. Chr. Thomsen for en bemærkning om, at det radikale venstre har store traditioner i fortiden. Jeg gjorde mig i og for sig megen ulejlighed for ligesom at præcisere, at den jordpolitik, man har ført fra århundredskiftet, udstykningspolitikken, var en progressiv politik under disse vilkår. Jeg føjede til som noget meget væsentligt, at når situationen er ændret, må man ikke tro, at man dermed ikke har brug for en progressiv jordpolitik, ganske vist med lidt andre arbejdsopgaver.

Jeg vil ikke sige, at jeg tror, landbrugsministeren skulle opfattes, som om han ligesom undskyldte, at han ikke kunne komme videre i dag. Jeg føler, at det er fuldkommen korrekt, når man har et ekspertudvalg siddende under landbokommissionen. Hr. Chr. Thomsen har været med til at nedsætte det udvalg, som arbejder med de problemer, vi har drøftet her i dag. Det ville da være mærkeligt, om man lod disse eksperter kon-

centrere sig om at komme til bunds i nogle opgaver og så, netop når de er ved at afslutte arbejdet, sagde: i øvrigt er vi ikke interesseret i, hvad I siger. Jeg tror, det ville være uforsvarligt at sige, at nu stopper man her.

Til slut må jeg sige til hr. Chr. Thomsen, at jeg hele tiden har haft den opfattelse, at denne debat var rejst, for at socialdemokratiet kunne få lejlighed til at sige, at de ville være med til at løse problemerne. Jeg vil da gerne præcisere, at jeg ikke kan tænke mig, at nogen kan have haft i tankerne, at baggrunden for denne debat var, at socialdemokratiet havde lyst til, som man siger, at sætte lus i skindpelsen i den aktuelle situation.

Mortén Lange: Jeg forstår nu, at formålet med denne debat har været, at socialdemokratiet skulle proklamere sin støtte til de to store regeringspartier mod de hæslige radikale, således at der kunne opnås en lovgivning, der ikke lagde hindringer i vejen for en udvikling af landbruget; jeg tror, det er en præcis citering af hr. Chr. Thomsens formulering.

Det første er naturligvis hr. Chr. Thomsens eget skøn: om han vil støtte de to store regeringspartier. Det andet er en meget beskeden formulering af den strukturlovgivning, som jeg så sandelig synes landbruget trænger til. En lovgivning, der kun har det beskedne formål ikke at lægge hindringer i vejen, er ikke den bedste, dette folketing kan producere. Det må naturligvis være en lovgivning, der fremmer en fornuftig udvikling i landbruget, støtter den. Det er vi formodentlig heller ikke uenige om, men lad os få det præciseret, for det er det, der må være meningen.

Vi fik jo til glæde for hr. Chr. Thomsen en rask lille citatkrig mellem hr. Niels Eriksen og hr. Erik Hansen (Ålborg amt). Hvis hr. Erik Hansen (Ålborg amt) nu havde været så dreven, som han sikkert bliver engang, at han i stedet for at tage aviser med havde forklaret, at han mente sådan og sådan, så

[Morten Lange.]

havde det jo været klart, så kunne ingen bagefter beskyldte ham for citatfusk, med rette eller urette. Det er i det hele taget nok en uting, vi gør, og vi beder oven i købet formanden om lov til at citere, hvad vi slet ikke behøver. Alle disse citater — der er jo ingen grund til at camouflere sin egen mening på den måde, man kan lige så godt sige, hvad man mener, og så er det da i hvert fald helt klart.

Men jeg håber altså, at hr. Chr. Thomsen har glædet sig over, at han nu fik et lille skændsmål ud af det, og så meget så godt. Spørgsmålet er bare det: kom landbrugspolitikken videre i den anledning? Det forekommer det mig at det kneb med. Og hovedårsagen til, at vi ikke er kommet videre — der er naturligvis mange ting i det, en almindelig træghed, som har præget landbrugspolitikken mange steder — men jeg tror faktisk, hovedårsagen er den, at nu har vi i 10 år diskuteret tilslutning til det såkaldte fællesmarked, og vi er ikke kommet en pind videre. I alle disse år har vi fået at vide: nå ja, vi kan jo ikke rigtig finde ud af noget som helst, for når vi nu kommer ind i fællesmarkedet, eller hvis vi nu kommer ind i fællesmarkedet, så bliver det hele helt anderledes. Det kunne være interessant at se, hvad denne henholdenhed har kostet dansk landbrug og har kostet Danmark. Der skal en overordentlig høj pris på soflæsk til i masser af år, før vi bare får de penge tilbage igen, som er spildt ved, at vi ikke har turdet lave de reformer, som var nødvendige, fordi når vi nu kommer ind i fællesmarkedet, og hvis vi nu kommer det, så skal det nok være helt anderledes. Det er en meget, meget dyr politik, man har ført som supplikant til en eller anden optagelse i en eller anden forening, hvor medlemskabet stadig væk må betragtes som yderst tvivlsomt og dertil efter min opfattelse heller ikke nogen fordel.

Men det nager os stadig, og jeg vil tillade mig den formulering, som jeg tror jeg kan stå fast på: det er på tide, vi holder op med at sige, at vi må vente med et eller andet, til vi kommer ind i fællesmarkedet. Jeg tror, at hvad enten vi havner i den ene eller den anden markedskonstellation i denne verden, må vi udbygge vores landbrug og vores industri så godt som muligt, og bare at sidde og vente på, at et eller andet skal ske, er en

overordentlig farlig og kostbar ting. Det kan gå et år, men det kan bestemt ikke gå over lange, lange perioder, sådan som det faktisk har strakt sig ud. De, der har ansvaret for denne henholdende politik, har et ganske klart og væsentligt ansvar for, at udviklingen i dansk landbrug ikke er kommet til at gå mere rationelt for sig.

Nu skal jeg da ikke andet end gå med på at indrømme, at der er sket en udvikling i dansk landbrug, for var der ikke det, havde vi såmænd ikke haft nogen grund til at diskutere hjemmemarkedsproblematikken så meget, så havde vi simpelt hen været i den situation, at dansk eksportlandbrug havde været under afvikling. Der er sket en udvikling, men vi har holdt os tilbage fra at gøre den målbevidst nok, fordi vi ikke har kunnet finde ud af, hvilken hylde vi ville ligge på. Jeg synes, det har været en dyr sag, og jeg tror, vi så snart som muligt simpelt hen skal sige: dansk landbrug skal strukturrationaliseres så godt, som vi kan finde ud af det, og det er det, vores lovgivning herinde skal støtte. Og i øvrigt er der den ting at sige til det, at så vil det såmænd passe udmærket ind i et hvilket som helst marked, vi kan komme ind i.

(Kort bemærkning).

Chr. Thomsen: Hr. Morten Lange sagde, at man kunne sige, socialdemokratiets stilling bare var en støtte til de to store regeringspartier. Nej, det er ikke vores stilling. Vores stilling er en støtte til en moderne landbrugspolitik, og lad os så se, hvilke af partierne der følger med i denne udvikling.

Jeg må igen til hr. Erik Hansen (Ålborg amt) sige, at det ikke var noget klart svar. Nu henholdt man sig til eksperterne. Må jeg så spørge: hvis nu flertallet af eksperterne går ind for andre grænser og for et moderniseret landbrug, er det ærede medlem og de radikale så villige til at følge et flertal af eksperterne, der kan se, hvor det bærer hen med dansk landbrug i fremtiden?

(Kort bemærkning).

Erik Hansen (Ålborg amt): Jeg forsøgte at sige så klart, som det var mig muligt, at vi selvfølgelig er interesseret i og positive over for en fornuftig udvikling, men derfra og til at komme og sige, at vores politiske

[Erik Hansen (Ålborg amt).]

holdninger er dikteret af det, nogle eksperter måtte nå frem til, troede jeg dog for en gammel parlamentariker som hr. Chr. Thomsen var en for mærkelig slutning. Jeg vil ikke spørge hr. Chr. Thomsen, om han vil binde sig på samme måde, som han forsøgte at binde mig, nemlig til, at nogle eksperter træffer en afgørelse, så er hr. Chr. Thomsens politiske vurdering på forhånd udelukket fra at have nogen betydning.

(Kort bemærkning).

Chr. Thomsen: Spørgsmålet var foranlediget af, at man det ene øjeblik hænger sig på landbokommissionen og det næste øjeblik på eksperterne og så undlader at foretage en selvstændig vurdering.

(Kort bemærkning).

Erik Hansen (Ålborg amt): Der er en meget stor forskel på det, der her blev sagt, og det andet. Man samler argumentationer sammen fra eksperter og andre, og på baggrund af det tager man sin politiske beslutning.

(Kort bemærkning).

Morten Lange: Jeg synes, hr. Erik Hansen (Ålborg amt) sagde så forfærdelig mange fornuftige ting om, hvad brugsstørrelser egentlig var for noget. Jeg synes, det var fornuftigt, hvis hr. Erik Hansen (Ålborg amt) fulgte socialistisk folkepartis gode eksempel og tog det ben ud af skabet.

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående forslag til lov om Lønmodtagernes Garantifond [af Erling Dinesen m. fl.].

Valgt blev: *Simonsen, Henning Andersen, Burgdorf, Asger Jensen, Jens Frandsen, Robert Christensen, Lennart Larson, Erik Hansen (Ålborg amt), Helge von Rosen, Valbak, Erling Dinesen, Bundvad, Anker Jørgensen, Evald Kristensen, K. J. Mortensen, Bertel Pedersen og Arne Larsen.*

Den sidste sag på dagsordenen var:

Valg af 4 medlemmer og 4 stedfortrædere til værnepligtsnævnet.

(Jfr. tidenden sp. 1430).

Valgt blev: folketingsmand *Poul Schlüter* med stedfortræder folketingsmand *Fanger*, folketingsmand *Kristen Østergaard* med stedfortræder folketingsmand *Kofoed*, parti-sekretær *S. Bjørn Hansen* med stedfortræder folketingsmand *Bilgrav-Nielsen* og folketingsmand *Sogaard* med stedfortræder folketingsmand *Kjeld Olesen*.

Formanden: Der er ikke mere på dagsordenen.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, fredag den 4. december, kl. 11 med følgende dagsorden:

1) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ophævelse af lov nr. 454 af 14. august 1946 om foranstaltninger til sikring af Limfjordstangerne, Thyborøn havn og Thyborøn kanal.

2) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om skattemæssige afskrivninger m. v. [af Sigsgaard og Kjær Rasmussen].

3) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om skattemæssig opgørelse af varelagre m. v. [af Sigsgaard og Kjær Rasmussen].

4) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ophævelse af lov om investeringsfonds [af Sigsgaard og Kjær Rasmussen].

5) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ophævelse af lov om indskud på etableringskonto [af Sigsgaard og Kjær Rasmussen].

Mødet hævet kl. 15.37.

34. møde.

Fredag den 4. december kl. 11.

Formanden: Medlemmer af folketinget K. Axel Nielsen, Poul Dalsåger, Thomas Høve, Hans Hækkerup, Kampmann og Ivar Nørsgaard har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov. (Åger) og forslag til lov om ændring af lov om aftaler og andre retshandler på formuerettens område.

Medlemmer af folketinget Lene Bro, Karen Dahlerup Andersen, Grete Hækkerup, K. J. Mortensen, Helge Nielsen og Kjeld Olesen har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om ændring af lov om adoption.

Udvalget angående forslag til lov om ændring af ligningsloven har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Indfødsretsudvalget har afgivet betænkning over forslag til lov om indfødsrets meddelelse. Eksemplarer vil blive omdelt.

Skriftlig fremsættelse af lovforslag.

Ordføreren for forslagsstillerne (K. Axel Nielsen): Herved tillader jeg mig for det høje ting at fremsætte:

Forslag til lov om ændring af lov om aftaler og andre retshandler på formuerettens område og

forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov. (Åger).

Siden vi fik aftaleloven i 1917, har samfundet på mange områder forandret sig i betydelig grad. Med de stigende pengeindkomster er vareomsætningen kolossalt forøget. I årene efter anden verdenskrig har især handelen med varige forbrugsgoder haft et så betydeligt omfang, at den må karakteriseres som tidstypisk.

Denne udvikling har medført, at den bestemmelse i aftaleloven, § 31, der i 1917 var tænkt som en beskyttelse for den svagere part i den daglige handel, ikke længere er tilstrækkelig.

Når der handles med varige forbrugsgoder som f. eks. motorkøretøjer, radio- og fjernsynsapparater, de såkaldte hårde hvidevarer og landbrugs- og haveredskaber, er køberen ofte nødt til at stole på sælgerens specialviden. Dette gælder naturligvis i særlig grad, når der handles med brugte varer, hvor køberen oven i købet ofte hører til samfundets økonomisk svageste stillede.

Når sælgeren falder for fristelsen til at udnytte sin særlige viden over for en godtroende køber, kan denne risikere betydelige tab, i værste fald økonomisk ruin. Fogedretten kan utvivlsomt belyse dette med eksempler.

Pengemarkedet er i moderne tid også en farlig slagmark, hvor den mere kyndige kan udnytte sin viden til at skaffe sig urimelige gevinster på de mindre kyndiges bekostning.

Det samme gælder formentlig boligmarkedet, og andre områder kan anføres.

I debatten om behovet for gennem ændring af lovgivningen at yde forbrugerne en større beskyttelse har det været anført, at der burde indføres en „fortrydelsesparagraf“, der giver køberen mulighed for inden for en vis kort frist at træde tilbage fra en ellers bindende retshandel, navnlig når det drejer sig om „dørsalg“, der erfaringsmæssigt frembyder den største risiko for godtroende forbrugere. Det har også været anført, at en beskyttelse over for agenter, der får folk til at tegne servicekontrakter af forskellig slags, er påkrævet, og at forsikringsaftaleloven burde udvides til at omfatte disse forhold.

Efter at næringsloven ved de i 1966 gennemførte ændringer har forbudt al anden form for dørsalg end salg af bøger, er de værste risici formentlig fjernet. Men i øvrigt bør indskrænkninger i handelen af den nævnte art, altså også indskrænkninger, der forbyder henvendelse på forbrugernes bopæle for at tegne servicekontrakter, gennemføres ved ændring af næringsloven.

For at forstærke den beskyttelse af den svagere part i omsætningen, som man i 1917 forudsatte at § 31 skulle yde, og for at give